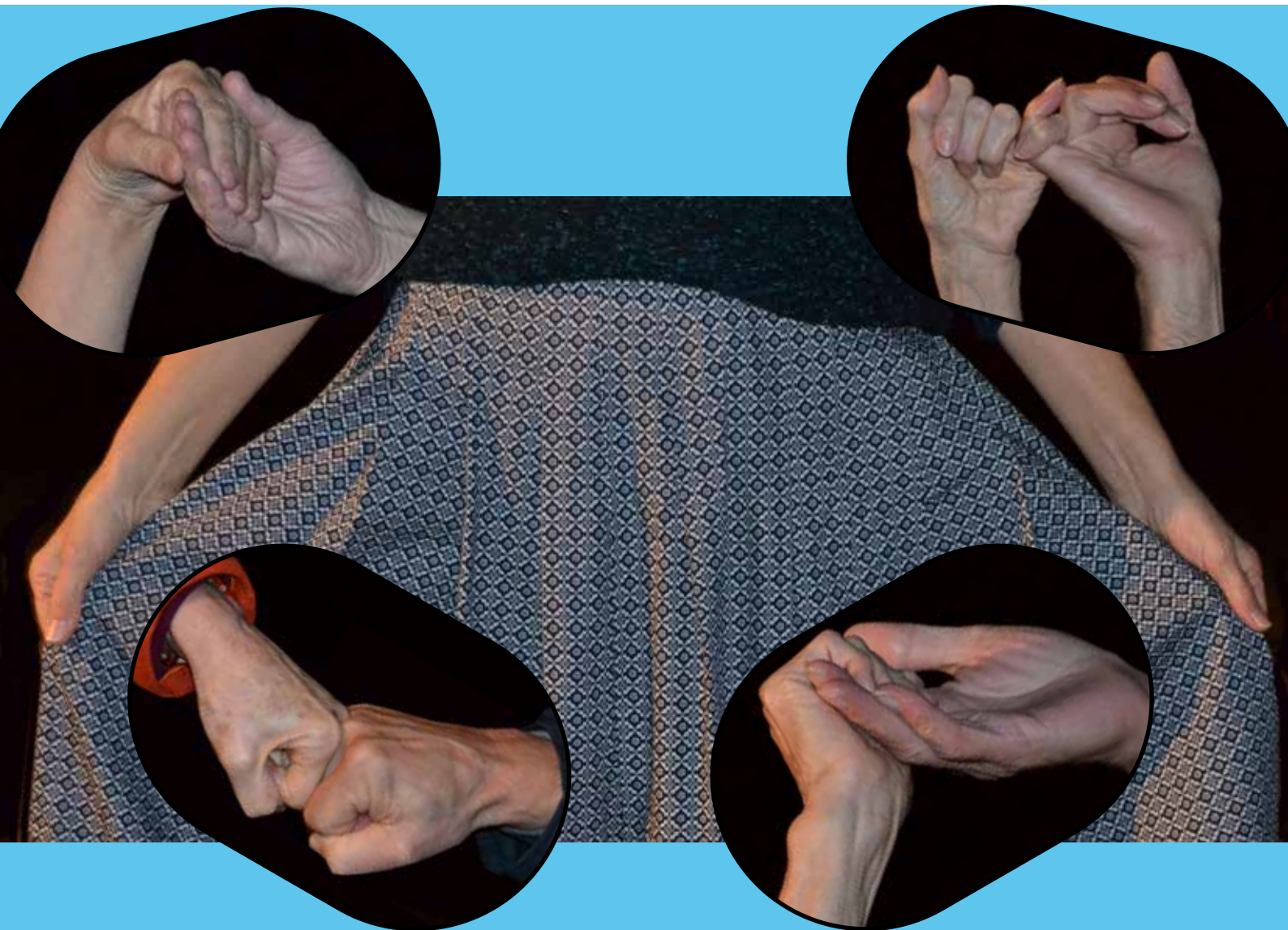

VOLKSKUNST

Driemaandelijks tijdschrift voor de studie en de verspreiding van de Vlaamse volkscultuur

JAARGANG 45 :: NUMMER 1 :: MAART 2021

* :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: *

* :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaamse Vendelarchief :: Vlaamse Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: *

* :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: *

* :: werkgroep Communicatie :: *

* :: werkgroep Archiveren :: *

* :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: *

Volkskunst is een uitgave van het
INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST

IVV is geaccrediteerd door UNESCO als expertisecentrum voor Immaterieel Cultureel Erfgoed

1964

2021

KALENDER

Voor gedetailleerde info over activiteiten, bals, feesten, evenementen en festivals kan je terecht op onze websites:

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>
en <https://www.volksdansbals.vlaanderen>

IVV Activiteiten

Algemene Vergadering

Omwillen van de Corona-maatregelen hebben we nog geen datum vastgelegd - Bericht volgt!

IVV Cursussen

Alle cursussen werden helaas afgelast of uitgesteld. We houden je op de hoogte in een volgende Volkskunst, via de e-nieuwsbrief en op www.instituutvlaamsevolkskunst.be. Hopelijk kunnen we tegen het najaar van 2021 weer cursussen organiseren.

Open Cursusdag Vendelen 2021

Gaat niet door in 2021

Kennismakingscursus Vendelen 2021

Oktober 2021 - Leuven

Vendeliersverbroedering 2021

Zondag 21 november 2021 - Herentals

Monitorencursus 2021-2022

Datums en locaties nog vast te leggen.

IVV Kalender

Alle IVV activiteiten, vergaderingen en cursussen vind je in onze Google-kalender

Bekijk de volledige kalender op onze website

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/kalender>

CONTACT

IVV - Secretariaat

Jubellaan 123

2800 Mechelen

+32 15 633499

+32 496 593523

e-post: secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

IVV - Zetel

Dorpsstraat 83

9190 Stekene

Web en Sociale Media

URL: <https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>

Facebook: /InstVlaVolk

Twitter: @InstVlaVolk

Info en bestellingen

Je kan terecht op het secretariaat voor alle info, bestelling en aankoop van onze publicaties en proefnummers van dit tijdschrift.

On-line bestellen van publicaties kan via de IVV - Webwinkel:

<https://webwinkel.instituutvlaamsevolkskunst.be>

of per e-post: bestellingen@instituutvlaamsevolkskunst.be

Bank

BIC: KREDDEBB

IBAN: BE14 4163 0794 5183

Ondernemingsnummer

0414 508 714

Foto voorpagina

Handen als symbool van (on)verbonden zijn (Dansatelier Volkskunstgroep Reintje Vos)

EDITORIAAL

Hoelang nog?

We willen er niet over spreken, maar we kunnen er niet over zwijgen. Een maand geleden schreef ik dit editoriaal. Nog steeds blijft de bekommernis om COVID. We beschikken nu over het vaccin van Johnson & Johnson. Mei en juni worden topvaccinatiemaanden. En zullen we, eens gevaccineerd eindelijk terug samen mogen dansen? Een reflectie is op zijn plaats.

Hoelang nog? Wie Latijn en Grieks studeerde, zal bij deze woorden spontaan terugdenken aan de woorden van Cicero, de geboren politicus-redenaar, die in 63 vóór Christus, verrader Catilina de mantel uitveegde in de Romeinse Senaat: *Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra? Hoelang nog Catilina zal je ons geduld op de proef stellen?* We zouden op dezelfde manier als Cicero in opperste onvrede onze woede kunnen richten tot het beestje met de naam SARS Cov 2. Alleen: dat beestje is niet zo grijpbaar als de samenzweerder Catilina. Onze woede verdampst en 't is al verloren moeite.

We weten ondertussen heel duidelijk wat we nu al een jaar lang moeten missen. Samen dansen lijkt tot een ver verleden te behoren. En afstand voedt het verlangen, wanneer de liefde bij het scheiden reëel was. Blijken van liefde zien we geregeld opduiken. In het voorjaar van 2020 hadden we experimenten met de solodans 'En al wie daar niet over en kan'. 'Jerusalema' kon ook tal van niet-reguliere volksdansers bekoren, zelfs een menigte professionele zorgverstrekkers op het binnenplein van het ziekenhuis. Sommige volkskunstgroepen organiseren geregeld tele-ontmoetingen of reële wandelingen om mekaar op veilige afstand te blijven ontmoeten. 'Marc's Horlepiepke' ging op 10 februari jongstleden viraal: een leuke intense variatie op de ons bekende Horlepiep⁽¹⁾. 'Dansen in de kerk?' is een uitvoering op orgel van het 'Klompensliedeke'⁽²⁾, te beluisteren via de IVV-website⁽³⁾. Maar toegegeven, niets zo heerlijk als harmonieus met elkaar dansen in groepsverband.

In de jongste nieuwsbrief van de Vlaamse Unesco Commissie lezen we dat UNESCO 'Muziekkunst van het jachthoornblazen op Franse hoorn' opgenomen heeft op de representatieve lijst van het immaterieel cultureel erfgoed van de mensheid⁽⁴⁾. Het dossier werd gezamenlijk ingediend door Frankrijk, Italië, Luxemburg en België. De Benelux Jachthoorn Federatie verleende haar steun aan de kandidatuur. Het Centrum voor Muziek- en

Unesco-erkenning voor Jachthoornblazers

- (1) VVKB: tip van het Danscollege Marc's Horlepiepke: Danscollege | Groepen | Facebook.
- (2) Klompensliedeke. Volkskunst 2020; 44 (4): 7-9.
- (3) IVV: <http://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/node/610> geraadpleegd op 1 maart 2021.
- (4) UNESCO: <https://www.unesco-vlaanderen.be/unesco-in-de-kijker/nieuws/jachthoornblazen-op-unesco-lijst-immaterieel-erfgoed> geraadpleegd op 3 maart 2021.

Podiumerfgoed (CEMPER) begeleidde het dossier. Jachthoornblazers zien en horen we bijvoorbeeld tijdens Sint-Hubertus vieringen. Het Internationaal Comité voor Immaterieel Erfgoed sprak zijn waardering uit over de borgingsacties in het dossier. Er worden opleidingen gegeven, er is gelegenheid om stages te volgen, ensembles treden op en voeren competitie op internationaal niveau. Borging of 'safeguarding' staat hoog aangeschreven bij UNESCO. De terminologie verwijst naar actief beoefenen, in tegenstelling tot bewaren zonder meer.

Mooi van de jachthoornblazers, maar de heersende onzekerheid maakt ons bij tijden onrustig. Volgens Maurice Gilliams schenkt onrust vleugels aan de verbeelding⁽⁵⁾. Laten we onze gedachten maar eens de vrije loop. Nu we zo sterk het volksdansen missen, moeten we in staat zijn om te definiëren wat we missen en wat volksdansen voor ons betekent. In hoeverre kan dat ons helpen om ook volksdansen op de representatieve lijst van het immaterieel cultureel erfgoed van de mensheid te krijgen? Dat is zonder meer een goede gedachte, zou Godfried Bomans zeggen. Er is wel meer nodig dan een goede gedachte. Houden we het bij Vlaamse volksdansen, of nog smaller een bepaald type Vlaamse volksdansen, of zelfs één volksdansen? Hoe rijk ons repertoire aan Vlaamse volksdansen ook is, het zal misschien niet volstaan om op wereldniveau erkenning te krijgen. We moeten bovendien een plausibele definitie vinden van Vlaamse volksdansen, wetende dat onze dansen zich kenmerken door buitenlandse invloeden. Wanneer we ons laten inspireren door de jachthoornblazers, kunnen we maar beter partners zoeken in Europa. Er zullen alvast meer volksdansen zijn dan jachthoornblazers. Groepswerking, geregeld (be)oefenen, opleiding, studiemateriaal, stages, optredens, internationale manifestaties: we hebben het allemaal in huis om te bewijzen dat we aan borging doen. Een aanspreekpunt is wel nodig. Wellicht kan de Europeade inspirerend werken?

Narcissus pseudonarcissus L. – wilde narcis of paasbloem

Goede en mooie gedachten in een tijd van onthouding helpen om volkskunstgroepen terug op de dansvloer en het podium te zetten. De weg van de geleidelijkheid zal ook onze volksdansenwereld kenmerken. Traag, maar gestaag, net zoals de natuur het niet kan laten om ieder jaar haar ronde te rijden, na een periode van schijnbare rust. De klassieke *Narcissus pseudonarcissus*⁽⁶⁾, in de volksmond paaslelie, stond begin maart al te bloeien. Dit zou niet mogelijk zijn zonder de ondergrondse bol, waaruit bladeren en bloemen de kracht putten. De bol bevat bovendien galantamine, een stof die de hersenen voedt en zelfs als geneesmiddel bij dementie wordt gebruikt. Laten we mekaar aanmoedigen om te putten uit onze reserves teneinde overtuigend te bloeien. Wij doen er in dit tijdschrift alvast een eierdansen bovenop. We wensen alle leden van de brede volkskunstgemeenschap een zalig feest van de verrijzenis: we rollen de grafsteen weg, al dansend op weg naar het licht!

Gert Laekeman
Voorzitter IVV

(5) Wikipedia: https://nl.wikipedia.org/wiki/Maurice_Gilliams geraadpleegd op 1 maart 2021.

(6) Bioweb KULeuven: <https://www.kuleuven-kulak.be/bioweb/> geraadpleegd op 3 maart 2021.

PUBLICATIES

Carrousel ...

... is de naam van een indrukwekkende danscreatie uit 1973 door Andrea Sterck en Volkskunstgroep Gelmel uit Schoten.

Voor het uitvoeren van de dans zijn niet minder dan 36 dansers nodig: 18 jongens, 12 meisjes en 6 paardjes. Twee paaldragers en de nodige muzikanten vervolledigen het geheel. Zowel uitvoeren van de dans als muzikaal vertolken zijn ware uitdagingen.

Een carrousel uit het zandsculpturen festival in 2016 op het strand van Oostende.

Meteen een dankbare hulde aan Andrea, van wie duizenden dansers in Vlaanderen kundige instructie hebben gekregen. Andrea heeft ondertussen 93 levensjaren achter de rug. Proficiat Andrea: we wensen je een zo goed mogelijke voortzetting! Ook een flinke knuffel aan Lieve voor de warme zorg, dicht bij Andrea!

De uitgave 'Carrousel' is beschikbaar in onze webwinkel.

Instituut voor Vlaamse Volkskunst

Bestellen

De verkoopprijs van deze dansbundel bedraagt 8 euro per bundel.

Deze nieuwe bundels kunnen on-line besteld worden in de IVV webwinkel of neem contact op met het IVV-Secretariaat (contactinfo en URL van de webwinkel vind je vooraan in deze Volkskunst).

Verzending

Bestellingen worden zo snel mogelijk verstuurd.

Tot 2 exemplaren bedragen de verzendingskosten 3 euro per zending. Voor 3 of meer exemplaren gelden de tarieven voor pakjes (vanaf 5,70 euro).

REDACTIONEEL

Abonnement Volkskunst Jaargang 45

Beste abonnee, lezer van Volkskunst,

Volkskunst – het driemaandelijks tijdschrift van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst – verschijnt al enkele jaargangen op A4-formaat en in vierkleurendruk.

Alle abonnees krijgen toegang tot het digitale archief (opgave van een e-postadres is hiervoor noodzakelijk).

Je kiest zelf hoeveel exemplaren je wenst te ontvangen: je kiest voor 1 of meerdere gedrukte exemplaren en/of een pdf-bestand per e-post (ook hiervoor is opgave van een e-postadres noodzakelijk).

Geef je keuze en e-postadres door:

- per telefoon (Stefaan: +32 496 593523),
- per reguliere post (secretariaat),
- via e-post (abonnement@instituutvlaamsevolkskunst.be) of
- via de website (<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/abonnement>)

Abonnementsbijdrage 2021

- Abonnement Volkskunst - binnenland: 25 euro
- Abonnement Volkskunst - buitenland: 35 euro

Je vernieuwt je abonnement door overschrijving van de abonnementsbijdrage op rekening BE14 4163 0794 5183 van IVV met vermelding van 'Abonnement Volkskunst 2021'.

Enkel met jouw abonnement is de toekomst van ons tijdschrift verzekerd!

bPost tarief voor verenigingen

NON PRIOR (D+3 max)

0 g - 50 g genormaliseerd	€ 0,77
0 g - 250 g niet genormaliseerd	€ 1,54
+250 g - 350 g niet genormaliseerd	€ 2,31

Zendingen tegen verenigingstarief moeten aan de volgende voorwaarden voldoen:

- minimum 30 zendingen, maximum 1000 zendingen
- identiek zijn (zelfde gewicht, zelfde afmeting, zelfde inhoud)
- gefrankeerd zijn met specifiek daarvoor bestemde postzegels
- de zendingen moeten gefrankeerd worden in het postkantoor op het ogenblik van de afgifte.
- de naam en het volledige adres van de vereniging bevatten. Dit adres moet ofwel voorgedrukt zijn of aangebracht worden met een stempel of een zelfklevend etiket.

Je vindt deze info op onderstaande webpagina, klik in de linkerkolom op de onderste optie: Verenigingen

<https://www.bpost.be/nl/tarieven-particulieren>

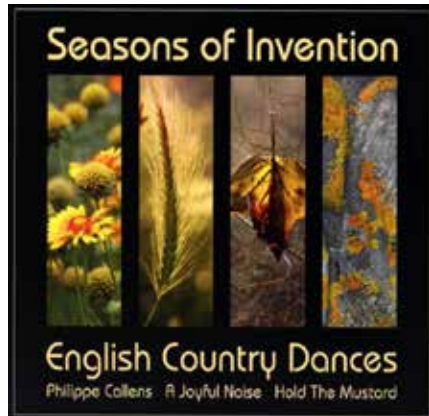
met dank aan Roland Decorte van 'De Uiltjes' uit Ekeren voor de melding!

SPROKKELINGEN

In Memoriam Philippe Callens

In februari jl. bereikte ons het bericht dat twee bergbeklimmers het lichaam van Philippe Callens aangetroffen hebben op de Roche aux Faucons, een steile rots die uitstijgt boven een meander van de Ourthe.

Philippe Callens was een autoriteit op het vlak van Angelsaksische volkdans. Hij stond mee aan de wieg van de 'Anglo-American Dance Service' (AADS), een Vlaamse organisatie rond Britse en Amerikaanse volksdansen. Philippe Callens schreef meerdere boeken over Angelsaksische dansen. Hij stimuleerde muzikanten in het zoeken naar nieuwe melodieën, zette dansmuziek op cd's en reconstrueerde oude volksdansen. Hij was een graag geziene dansleider, tot zelfs in de Verenigde Staten, waar hij meer dan 50 keer te gast was.

Philippe laat veel te vroeg een leemte achter. Hij blijft evenwel in levende gedachtenis van al wie hem mochten kennen en waarderen. Wij betuigen onze oprechte deelneming aan de familie van Philippe en zijn naaste bekenden.

Gert Laekeman
Namens IVV

In Memoriam Tilly Marievoet

Tilly Marievoet, echtgenote van René Lepeer(t) overleed op 8 februari jl. Tilly was begeesterde dansleidster van Volkskunstgroep De Garve in Brussel. Zij behoort tot de naoorlogse pioniers van de Vlaamse volksdansen. Volkskunstgroep de Garve werd in 1943 opgericht. René en Tilly waren jarenlang de dragende bezielers van Vlaamse volksdans in Brussel en ver daarbuiten. Volkskunstgroep de Garve organiseerde herhaaldelijk volksdansfestivals met Europese volksdansgroepen op de Brusselse Grote Markt.

Tilly, fotograaf Filip Tas en Volkskunstgroep de Garve realiseerden het boek 'Zeg kwezelken wilde gij dansen'. Het boek staat vol kwalitatief hoogstaande foto's, zoals we dat van Filip Tas verwachten. Nagenoeg alle volkskunstgroepen uit die tijd passeren de revue. Ook het Vlaams Dansarchief wordt belicht. Niet minder dan Rika De Backer-Van Ocken schreef het voorwoord waarin zij stelt: "Wanneer wij het authentieke in ons volk willen herontdekken, zullen wij opnieuw moeten leren luisteren naar onze volksliederen en zullen wij opnieuw onze oude volksdansen moeten meemaken. Volksdanskunst verwijst tenslotte meer dan welke andere kunstvorm ook naar de samenhangende van de mensen". Tilly zelf leverde in haar boek een bijdrage 'Dansende woorden over dans'. Daarin beschrijft ze hoe mensen de heerlijkheid van dansen ervaren doorheen de geschiedenis: "De dans openbaart een der grootste waarheden: dat de kunst de kortste weg is van de ene mens naar de andere". Tilly's uiteenzetting getuigt niet enkel van een volwaardige kennis van de Vlaamse volksdansen, maar ook van een diep doorgronden van wat volksdansen voor mensen kan betekenen.

Tilly blijft in onze dankbare herinnering voortleven. Namens het Instituut voor Vlaamse Volkskunst betuigen we ons oprecht medeleven aan de familie.

Gert Laekeman

ADVERTENTIE

Zonder drank, genen klank!

Halveer de calorieën, verdubbel het plezier,

met STEPA-bier!

Suikervrij en toch lekker, met Stevia!

Limonades zonder calorieën

12 % korting voor alle volksmuzikanten!

Af te halen in 't Fabriekske, Fabriekstraat 100 te Aarschot

Vooraf afspreken op 016-404049 of info@stepa.be

Vanaf 20 bakken gratis thuisbezorging

Stepaja bvba, Parkbosstraat 3, 3001 Heverlee

www.stepa.be

VOLKSDANS

Eierdansen

Niet enkel 'corona proof' maar ook meer dan historisch verantwoord

In tijd van nood kiezen we eieren voor ons geld. Een schets over de geschiedenis van eierdansen.

Koning Boudewijn, zaliger gedachtenis, bezocht in 1966 de Eiermarkt in Kruishoutem. Hoeveel doosjes van het edele voedsel de vorst toen meenam voor Koningin Fabiola weten we niet. Feit is dat met 2 eitjes per dag, we de dagelijkse behoeften aan bouwstenen voor de lichaamseiwitten dekken. Dat geeft ons de kracht om op de dansvloer onze beste beentjes voor te zetten.

*Koning Boudewijn in Kruishoutem
(bron: archief Gemeente Kruishoutem).*

Eierdansen hebben een rijk verleden en een ruime geografische spreiding. Eierdansen worden ondergebracht bij de voorjaarstradities. Er bestaat nogal wat verwarring over een van de eerste geschiedkundige vermeldingen van eierdansen. In Wikipedia wordt melding gemaakt van een eierdans die zou zijn uitgevoerd bij het huwelijk van Filips de Schone - de zoon van Maria van Bourgondië - met Johanna van Castilië in 1496. Deze laatste kreeg gaandeweg de naam Johanna de Krankzinnige, omdat ze, na het overlijden van haar gemaal in 1506, jarenlang het lijk van haar echtgenoot meezeulde op haar reizen. De eierdans wordt beschreven als een letterlijk en figuurlijk grootschalig gebeuren waarbij niet minder dan 100 eieren werden verspreid over het dansterrein en bedekt met een laagje zand. Wanneer een meisje en een jongen samen over de eieren konden dansen zonder er ook maar één te breken, mochten zelfs de ouders zich niet verzetten tegen hun huwelijk. Het verhaal gaat dat tot driemaal toe een jong koppel de uitdaging aannam om de eierdans uit te voeren. Geen van hen slaagde erin om zonder eieren te breken de dans uit te voeren. Margareta van Oostenrijk, zus van bruidegom Filips, kreeg van de knielende Filibert van Savoye het verzoek om samen de dans te proberen. Naar de geschiedenis ons leert, slaagden zij schitterend in het eierdans-examen en werden kort nadien vrouw en man. Diezelfde Margareta van Oostenrijk zal in de eerste helft van de 16de eeuw een belangrijke rol vervullen als landvoogdes van de Nederlanden onder Keizer Karel. Eierdansen dus op hoog niveau!⁽¹⁾⁽²⁾

Maar ook op volksniveau waren eierdansen een bekend gegeven. Koning Christiaan II nodigde in 1521 Nederlandse boeren uit om op het Deense eiland Amager groenten te telen om de stad Kopenhagen te bevoorraden. Wie al met het vliegtuig naar Kopenhagen vloog, is op het eiland Amager geland. Op het eiland leven Nederlandse tradities zoals eierdansen als vruchtbaarheidsdansen. Elise van de Ven - Ten Bonsel publiceerde een vertaling van een

(1) Egg dance https://en.wikipedia.org/wiki/Egg_dance geraadpleegd op 27 februari 2021.

(2) Van Loo B. De Bourgondiërs. Aartsvaders van de Lage Landen. De Bezige Bij, Amsterdam 2019.

Deense tekst⁽³⁾⁽⁴⁾: In een kleine hoop zand zette men een gewelfde beker en op de beker een ei. Terwijl zij in de ronde dansen, geven zij zo een behendige stoot aan de beker, dat deze wegvliegt en dat het ei onbeschadigd blijft liggen in het zand. De danser gaat door en komt zo dicht bij het ei, dat hij het heel voorzichtig tussen beide voeten beetpakt, het verscheidene malen verplaatst en tenslotte, onder voortdurend dansen zijn beker weer opzoekt, die hij opnieuw, onder huppelende dans, over het ei welft, om dit tenslotte onbeschadigd te vertonen.

De afbeeldingen van eierdansen op schilderijen werken inspirerend. 'De eierdansen' door Pieter Aertsen (1552)⁽⁵⁾, brengt het gebeuren in beeld als een populaire bezigheid. Genoeg redenen dus om eierdansen een plaats te geven in ons rijk immaterieel erfgoed en te publiceren in 'Volkskunst'. De eerste eierdans die we hier publiceren draagt de naam Ei-sprong en behoort tot het dansrepertoire van Volkskunstgroep Nele.

Pieter Aertsen 1552. Een jongeman danst een eierdans op de muziek van een doedelzakspeler. Hij moet al dansend een ei binnen een krijtcirkel rollen – zonder het te breken – en met een houten kom afdekken

Gert Laekeman

Dank aan de medewerkers

Werkten mee aan de publicatie van de eierdansen 'Ei-sprong' (in alfabetische volgorde): Hugo Bulterijst, Stefaan Haesen, Dirk Janssens, Gert Laekeman, Jan Laeremans (auteur), Lisette Luyckx (gastmedewerker), Johnny Ooye (gastmedewerker), Machteld Van den Bossche, Nicole Verbist.

Dank aan Herman Dewit ('t Kliekske) voor de toestemming om de muzieknotatie te gebruiken.

(3) Elise van de Ven - Ten Bonsel. De Volksdans in Nederland 1942 (IVV archiefcollectie Josee Elst - KADOC).

(4) Robijns J. Op harpen en snaren. Volksmuziek, volksdansen, volksinstrumenten in Vlaanderen 1983 (IVV archiefcollectie Renaat Van Craenenbroeck - KADOC)

(5) Rijksmuseum Amsterdam <https://artsandculture.google.com/asset/de-eierdansen/OAHpfjNpikwVqg?hl=nl> geraadpleegd op 27 februari 2021.

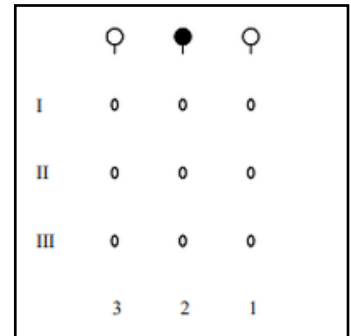

Eierdans genaamd EI-SPRONG

Dans voor 1 meisje en 2 jongens

Demonstratiedans

Creatie	Jan Laeremans
Muziek	Schreefdans ('t Kliekske) – CD In 't staminee (Eufoda 1991) Voorspel + [(AB) x 4] + A
Danspassen	Driehoppas, hop, hoppas, lerse pas ⁽¹⁾ , schotse pas, sluitsprong, spreidsprong
Materiaal	9 eieren, gelegd in een vierkant, in rijen van drie. Tussen de eieren een afstand van ongeveer 50 cm.
Opstelling	Dansers staan front opwaarts gericht achter de eieren, op 50 cm ervan. M staat tussen de Js.
Jaar	1994

Uitvoering

Voorspel: 4 maten

Figuur I: De rondgang

A	1	Allen, beginnen met L-voet, 1 schotse pas voorwaarts tot achter hun eerste ei (1).
	2	Allen, ter plaatse, met 1 schotse pas 1/4-draai-L-om (1).
	3-6	Allen 4 schotse passen voorwaarts, 1/2-toer rmdz, buitenom rond de eieren (tot aan de overkant juist achter hun derde ei) (1).
	7	Allen 2 hoppassen (L, R) ter plaatse links en rechts naast dit ei (2).
	8	Allen, tijdens 4 tellen, achtereenvolgens: • spreidsprong (met nadruk) over het ei • sprong ter plaatse waarbij de hakken tegen elkaar slaan boven het ei • neerkomen op beide voeten gespreid naast het ei • rust (2).
B	9	Allen, beginnen met L-voet, 1 schotse pas achterwaarts (2).
	10	Allen, ter plaatse, met 1 schotse pas 1/4-draai-R-om (2).
	11-14	Allen 4 schotse passen voorwaarts, 1/2-toer rtdz, buitenom rond de eieren (tot beginopstelling, juist achter hun eerste ei) (2) (3).
	15-16	Herhaling van 7-8/figuur I.

Figuur II: De lus

A	1	Allen 1 schotse pas achterwaarts (3).
	2-3	Allen 2 schotse passen voorwaarts, de 3 eieren van hun respectievelijke kolom met R-schouder voorbij (3).
	4	Allen 1 schotse pas ter plaatse (3).

(1) lerse pas: deze pas kent 4 stadia:

- 1° Met de eerste voet opspringen terwijl men met een draaiende beweging de tweede voet voorkruist. Bij het neerkomen op beide voeten, blijft het lichaamsgewicht op de eerste voet,
- 2° nogmaals hoppen op de eerste voet terwijl de tweede voet in draaiende beweging teruggdraait,
- 3° plaatsen van de tweede voet terwijl de eerste voet op de grond geheven wordt,
- 4° hop op de tweede voet.

Telwijze: hop-één, twee, drie, vier - Loopbeweging - afwisselend.

Overname uit VVKB, Leidraad voor volksdans, pagina 24, 3.24

	5-6	Allen 2 schotse passen achterwaarts, de 3 eieren van hun respectievelijke kolom met L-schouder voorbij tot op de oorspronkelijke plaats (3).
	7-8	Herhaling van 7-8/figuur I.
B	9-16	Herhaling van 1-8, maar eerst de 3 eieren met L-schouder voorbij en vervolgens met R-schouder (4).

Figuur III: De diagonaal

A	1-2	Allen 2 schotse passen als volgt (5) (6): - J1 voorwaarts, het eerste en tweede ei met R-schouder voorbij tot achter het derde ei. - M voorwaarts, het eerste ei met R-schouder voorbij tot achter het tweede ei - J2 ter plaatse.
	3-4	Allen ter plaatse 2 lerse passen (eerst hop op R-voet, nadien op L-voet) waarbij men de voet van het vrije been – dus eerst L-voet en nadien de R-voet, over kruist).
	5-6	Allen 2 schotse passen als volgt: - J1 en M voorwaarts, de eieren met R-schouder voorbij - J2 ter plaatse. Allen eindigen dus achter het voorste ei van hun kolom (7).
	7-8	Herhaling van 7-8/figuur I.
B	9-10	Allen 2 schotse passen als volgt (8) (9): - J1 achterwaarts, met R-schouder voorbij het tweede en eerste ei tot achter het eerste ei. - M achterwaarts, met R-schouder voorbij en tot achter het tweede ei - J2 ter plaatse. Er is dus een andere diagonaal gevormd dan na 1-2/figuur III (9).
	11-12	Herhaling van 3-4/figuur III.
	13-14	Allen 2 schotse passen als volgt: - J1 en M achterwaarts, de eieren met R-schouder voorbij - J2 ter plaatse. Allen eindigen dus op hun oorspronkelijke plaats achter het ei (10).
	15-16	Herhaling van 3-4/figuur III.

Figuur IV: De sprongen

A	1	In de rij armen gestrekt op elkaars schouders. Allen 1 schotse pas schuin-L voorwaarts tot naast het respectievelijke eerste ei dat men tegenkomt (11 a). Het M danst hierbij tot L naast de eieren van de eerste rij.
	2	Allen 1 schotse pas schuin-R voorwaarts tot juist voorbij dit respectievelijke eerste ei (11 b).
	3-4	Allen 4 hoppassen ter plaatse over dat respectievelijke eerste ei als volgt: • 1 hoppas tot achter dit ei • 1 hoppas terug voorwaarts over dit ei • 1 hoppas links naast dit ei • 1 hoppas rechts naast dit ei.
	5-8	Herhaling van 1-4/figuur IV, maar nu naar en rond het respectievelijke tweede ei (12 a,b).
B	9-12	Herhaling van 1-4/figuur IV, maar nu naar en rond het respectievelijke derde ei (13 a,b).
	13	Allen 1 driehoppas (L beginnen) achterwaarts, waarbij men op de 1ste hop springt tot achter het derde ei. De 4de tel is een rust als aanloop naar de volgende maat (14).
	14-15	Herhaling van 13/figuur IV, waarbij men springt over respectievelijk het tweede en het eerste ei (14).
	16	Met 1 sluitsprong allen houding lossen waarbij het M 1/2-draai R-om maakt (front naar achter gericht) (15).

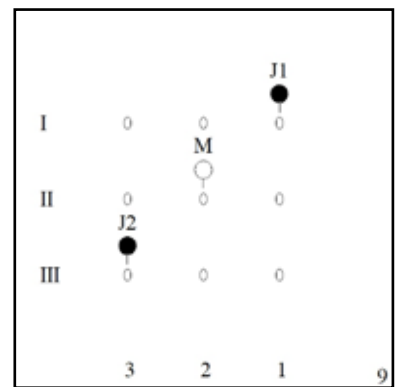
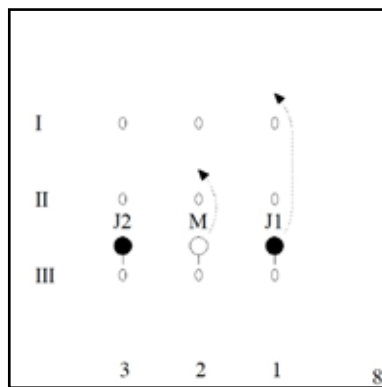
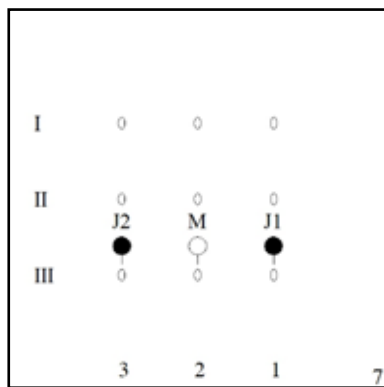

Fig. IV.

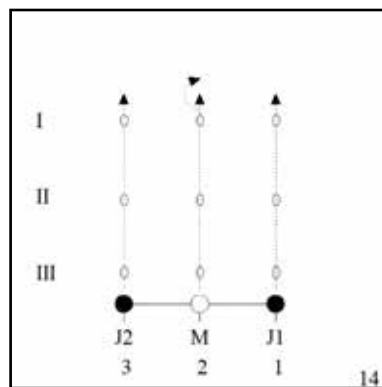
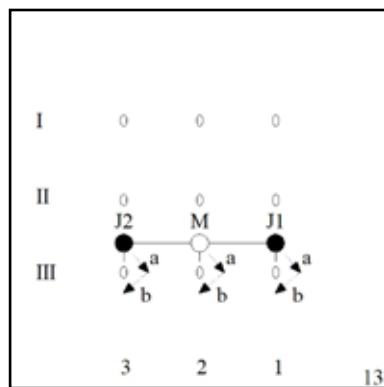
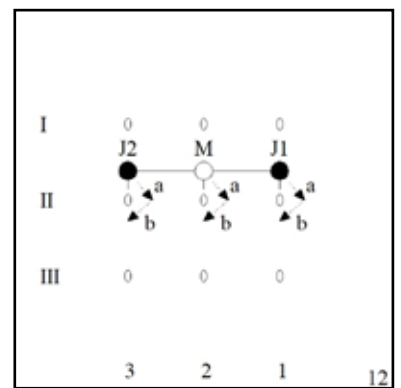
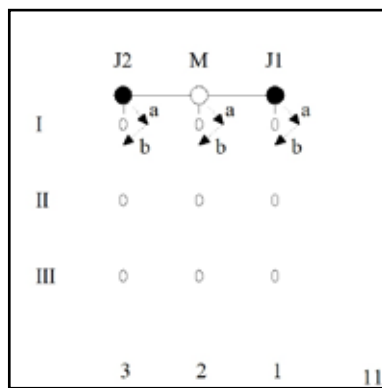
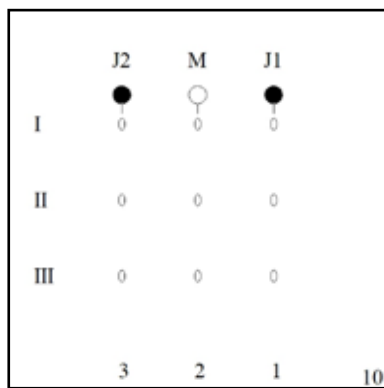
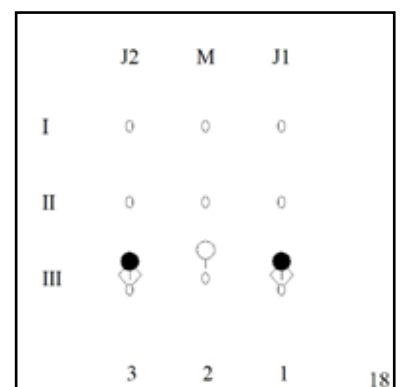
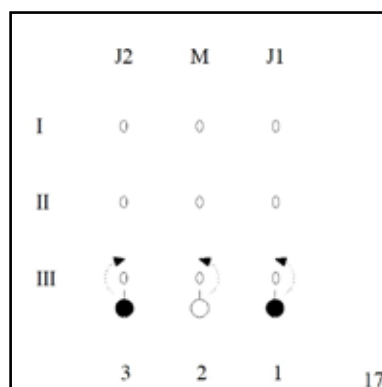
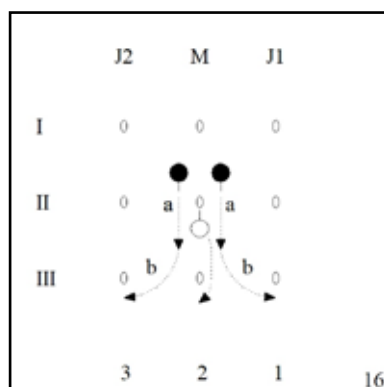
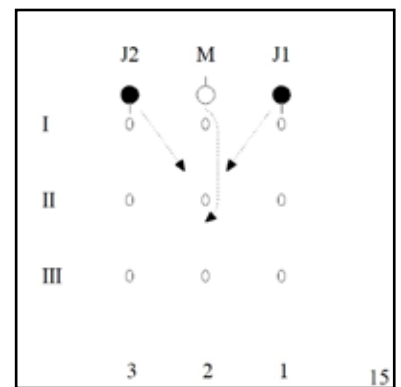

Fig. V.

Ei-sprong

Voorspel + (AB) x 4 + A

Schreefdans 't Klikske

Voorspel

A 1

2 3 4 5 6

7 8 **B** 9 10 11

12 13 14 15 16

Dansweetjes - Schreefdans

In dit nummer vinden we de beschrijving van de eierdans Ei-sprong. Als dansmuziek mochten we de muzieknootatie van de Schreefdans gebruiken zoals die op de CD 'In 't Staminee' van Volksmuziekgroep 't Klikske werd gepubliceerd en uitgevoerd. Hierbij verwijst Herman Dewit naar de originele bron, meer bepaald het archief van de 'Lichte Gentenaars' en naar de dans die door een dronkaard als solodans moest uitgevoerd worden. Het archief gaat terug tot 1937. We willen dit gegeven niet laten verloren gaan en werken aan de publicatie van deze dans met muzieknootatie en historiek in het volgend nummer van Volkskunst.

Dansweetjes - Danspakket

Het wordt stilaan een gewoonte om in ieder nummer van Volkskunst een dansnotatie te publiceren. Deze publicaties gebeuren met instemming van auteurs en toondichters. Abonnees van Volkskunst kunnen via onze webstek de volledige danspakketten afdrukken: dans- en muzieknootatie, tekeningen en eventuele historiek of achtergrond. De pakketten staan onder 'Bestanden' in de linker kolom van de startpagina, en vervolgens 'Volksdansen'. Inloggen is wel noodzakelijk om aan de bestanden te geraken.

Volgende dansen werden tot nog toe gepubliceerd: Zatte Mazurka, Wals van Hever, Molenaardans, Klompenliedeke en de eierdans Ei-sprong.

VLAAMS DANSARCHIEF - DA

Leden: Gert Laekeman (voorzitter), Koenraad Augustyniak, Hugo Bulterijst, Machteld Van den Bossche en Gudrun Van Eynde.

Contact: wgDA@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: verzamelen, archiveren en noteren van volksdansen, inrichten van cursussen, publicaties

Vergaderingen: driemaandelijks

STREEKDRACHTEN

Kledij in de hoofdstad Brussel en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ... of een verhaal van 1000 jaar mode en streekdracht met laken, kant en katoen

Dr. Hist. Henri Vannoppen

Brussel is de hoofdstad van Vlaanderen, van België, ja zelfs van Europa. Brussel is het hart van Atlantisch Europa. Brussel ligt op de raaklijn van 2 grote geografische gebieden: de Europese of Vlaamse Laagvlakte en het Lage Plateau van Noord-West-Europa of het Brabants Heuvelland. Zo werd het ook omschreven door 'L'Europe des marchands', de handelaars die Brussel aandeden. Brussel ligt ook op het kruispunt van dynamische rijken: de gebieden gelegen in het bekken van de Maas en de Rijn, het graafschap Vlaanderen, de Nederlanden, de Britse eilanden en Frankrijk. Een verhaal waarin geografisch en historisch heel wat kleding meespeelde, zowel mode als streekdracht.

1. Een vorstelijke stad

Hertog Jan I van Brabant verkoos Brussel boven Leuven als hoofdstad van het Hertogdom Brabant: "Hij eerde Brueselle en minde Brueselle voor alle steden die hij kinde", schreven de dichters. Hij had zijn castrum of zijn paleis op de Koudenberg.

Na de Brabantse Hertogen kwamen de Bourgondische Hertogen in Brussel terecht. Ze maakten er hun residentieplaats van. Brussel had in die periode modderige straten. Filips de Goede en zijn zoon Karel de Stoute staken daarom ook hun schoenen in trippen⁽¹⁾. Overschoenen dienden om de schoenen te beschermen in die modderige straten. In de Bourgondische periode droegen edelen in Brussel puntschoenen tot 2 voet (60 cm). De punt van de schoen was met een touwtje opgebonden.

De Habsburgers waren de volgende regeerders. Aartshertogin Isabella, de dochter van Koning Filips II van Spanje, woonde in het paleis op de Koudenberg. Op 15 mei 1615 schoot Aartshertogin Isabella de hoofdvogel af bij de Gilde van de kruisboogschutters. De hoofdvogel was opgesteld op de spits van de kerk van Onze-Lieve-Vrouw van de Zavel. De Aartshertogin werd de Koning van de Schuttersgilde⁽²⁾.

2. Brabants laken

Brussel was een textielstad, vooral bekend om zijn Brabants laken. Vanaf 1200 werd Brussels laken verkocht in Keulen. De handelaars brachten op hun terugweg rijnwijn mee⁽³⁾. De lakengilde leverde in 1300-1400 Brussels laken in geheel Europa. In 1353 kreeg Brussel een lakenhalle. Hendrik van Molenbeek leverde in 1399 Brussels laken aan de Franse Koningin Isabella van Beieren (1371-1435), de vrouw van de Franse Koning Karel VI de Waanzinnige (1368-1422). In Brussel had men de Wolstraat en de Wollendries, die verwezen naar het basisproduct van laken, met name wol⁽⁴⁾.

3. Ambachten, typisch voor de middeleeuwse stad

Het corporatief systeem met de ambachten ontstond in de middeleeuwse stad en hield stand tot min of meer het einde van het Ancien Régime. Op de Kleine Zavel staan de Brusselse ambachten gebeeldhouwd weergegeven zoals de wevers, de volders en ook de leerlooiers of huidenvetters met een ossenvel. De huidenvetters werkten aan hun looikuipen. De beenhouwers waren werkzaam in het vleeshuis. L.M. Dansaert schilderde 'Het Groot Vleeshuis'. Eén van de klanten was een dame met een omslagdoek en met een witte muts met een voorstuk en een bol zonder vleugels⁽⁵⁾. Bont was belangrijk voor het afboorden van de kledij van de rijkere. Dat was werk voor de 'peltiers' en de 'voedereers', die ook een eigen ambacht hadden. In de 18de eeuw was er ook het ambacht van de pruikenmakers. Brussel telde in de 18de eeuw 49 ambachten verdeeld in negen Naties. In 1615 was 38% van de actieve bevolking van Brussel lid van een ambacht. In 1738 was dat nog slecht 20%. De onthoofding van ambachtsdeken Frans Anneessens in Brussel in 1719 door de Oostenrijkse bestuurders wees op de dalende invloed van het ambachtswezen in de stad. Door de Wet Le Chapelier van 1791 werden de ambachten afgeschaft⁽⁶⁾.

4. Pieter Bruegel de Oude woonde in Brussel

Karel van Mander beschreef de schilder Pieter Bruegel de Oude als: "Hij was een heel stil en aangenaam man, die niet veel zei. Toch was hij in gezelschap een grappenmaker. Hij kon de andere mensen en ook zijn leerlingen de daver op het lijf jagen met zijn spokerij en lawaai"⁽⁷⁾. Bruegel vestigde zich met zijn echtgenote Mayken Coecke, een dochter van Pieter Coecke van Aelst, in een - volgens sommigen - nog bestaand huis in de Hoogstraat. Pieter Bruegel werd in 1569 begraven in de Kapellekerk te Brussel. Dankzij Pieter Bruegel de Oude kennen we de volkskledij in Brabant in de 16de eeuw.

5. De fanatieke stad in de 16de eeuw

In de 16de eeuw zag men de man in Brussel met een hemd, een wambuis en hosen. De vrouw droeg een wijd hemd met een diepe uitsnijding en brede mouwen, een keurslijf met linten dicht geregen, en een wijde rok.

In de 16de eeuw moest men in Brussel oppassen voor de beurzensnijders. Iedereen droeg zijn beurs goed zichtbaar, kijk maar naar de schilderijen van Pieter Bruegel de Oude. Er waren de heksenvervolgingen. Josyne van Vlasselaer uit Kampenhout werd in 1595 te Brussel levend verbrand als heks. De Spanjaarden legden sterk de nadruk op de katholieke staatsgodsdienst en kwamen sterk op tegen het opkomend protestantisme. Anneken Utenhove was protestant. Ze zat drie jaar in de gevangenis. Ze weigerde haar protestants geloof af te zweren en werd levend begraven te Laken op 19 juli 1597. Het tafereel werd afgebeeld in de Atlas van Stolk te Rotterdam⁽⁸⁾.

6. Godshuizen en weeshuizen

Peter Meert schilderde in 1644 de 'Vondelingenmeesters', die brood en klederen uitdeelden aan de meisjes-vondelingen. De meisjes droegen mutsjes zonder vleugels. Ze waren gekleed in de kleuren van de stad: rood en groen. Ze droegen een zwarte jak met witte bef en een rode rok met een groene voorschoot⁽⁹⁾.

De godshuizen waren er voor de opvang van de ouderen. A. Wynants schilderde in 1829 'Het binnenplein van het Grootgasthuis van Brussel'. We vonden daarbij een oude vrouw met pijpjesmuts en zwarte kapmantel⁽¹⁰⁾.

Charles De Groux schilderde 'De Armenbank' in de kerk waarbij een arme man in blauwe kiel afgebeeld stond. De armenbank was een meestal eenvoudige kerkbank die bedoeld was voor arme mensen. In vroeger jaren konden de kerkgangers een plaats in een knielbank pachten, waarbij de meest welgestelden verzekerd waren van een duurdere plaats vooraan in de kerk, terwijl de minder bedeelden met een plaats verder achteraan in de kerk genoegen moesten nemen. Zij die geen plaats konden betalen, namen plaats op de armenbank, die gewoonlijk tegen de zijmuur in de zijbeuk, of heel achter in de kerk, was geplaatst, zodat de welgestelden niet gehinderd werden door de aanwezigheid van deze armlastigen. Vanaf de armenbank was het zicht op het gebeuren van de religieuze plechtigheid zeer beperkt. Het was duidelijk dat de armen op deze wijze gestigmatiseerd werden. Het gebruik was hier en daar nog in zwang tot in de eerste helft van de 20ste eeuw.

7. De adel met zijn kledingprivileges

De wapenkoningen of 'Rois d'armes' moesten de voorrechten van de adel beschermen. Zo kwam er in 1681 een klacht binnen bij Roy d'armes Van der Leene over het tasje voor een missaal van een adellijke dame. Een dame van gewone adel of ongetitelde adel mocht een tasje van rood fluweel gebruiken om haar missaal op te bergen. Adel met titel mocht ook een tasje van rood fluweel gebruiken maar met franjes van goud-en zilverdraad. Goud-en zilverdraad was voorbehouden voor de getitelde adel, genoeg voor boetes en een heraldisch proces⁽¹¹⁾.

londen, brachten er hun kind ter wereld. Het Sint-Jan-hospitaal beschikte in de Middeleeuwen over een dertigtal bedden. Dit was wel zeer weinig als men weet dat Brussel tijdens de vijftiende eeuw ongeveer 30.000 inwoners telde.

Aanvankelijk was er geen sprake van verzorging. Dat gebeurde pas vanaf de vijftiende eeuw. Van dan af kregen de 'gasten' van het Sint-Jan-gasthuis dagelijks bezoek van de stadschirurgijn. De arts kwam eenmaal per week. Vanaf 1501 werd er meer aandacht geschonken aan het welzijn van de zieken. Zij hadden recht op propere laken en dekens. Tijdens de winter moest het bed worden opgewarmd met een bedkruik. De patiënten kregen ook regelmatig een proper hemel. Die bepaling wijst er op dat Brussel vooruit was op andere steden. In het 'Hotel Dieu' te Parijs verscheint het hemel voor de zieke pas tijdens de zeventiende eeuw.

In de achttiende eeuw was Sint-Jan het enige hospitaal in Brussel. Het telde 35 bedden en beschikte niet over een operatiezaal. De stadsklooster was verdwenen. Eén chirurgijn deed er af en toe zijn ronde. Rijkse Brusseleers lieten zich dan ook thuis verzorgen. Kloosterkoster Jozef II poogde de toestand te verbeteren. Sint-Pieters werd omgevormd tot een bijkomstend hospitaal en kreeg een belangrijke toelag van 12.000 florijnen. Hoel wat menselijk en linnens van afgeschafte kloosters kwamen er terecht. Dit was het enige 'Koninklijk Hospitaal' van de Nederlanden. De centrale regering stelde dan ook alles in het werk om er een succes van te maken. Maar nog steeds waren er bedden te kort. Daarom werd een 'bijhuis' opgericht in het klooster van de beghininnen. Daarnaast bestonden er nog een aantal tuinhuisen voor bejaarden en zieken. Die lagen voor in de buurt van Sint-Georles. Religieuze zorgden er voor de kostgangers.

Als beesten

Vanaf de zestiende eeuw hesteadden de Brusselse schepenen ook aandacht aan hen die door de bestaande leefwijzeninstellingen waren verwaarloosd: krankzinnigen en vondelingen. Tot dan toe hadden enkel de Tafels van de Heilige Geest of instellingen zoals het Broederschap van Sint-Elisabeth zich over hen

ontfermd. De waan van lange tijd beschouwd als een soort beestheid. Op 31 maart 1590 besloten de schepenen een 'Simpelhuys' op te trekken bij de Lakense Poort. Dit groot gebouw omvatte meerdere woonblokken, die van elkaar waren gescheiden door binnenloeren. De stal beschikte over zestig cellen om zwakzinnigen op te sluiten. Hun onderhoud - net als dat van landlopers en vondelingen - vormde een zware last voor de stadskas. Waar kon, werd er duchtig besnijd. Met alle gevolgen voor de 'zorgen' die de geesteszieken of 'gemosten'. In 1741 en 1768 werden de lokalen verbouwd. Toch bleven de leefomstandigheden er erbarmelijk. De zwakzinnigen zaten er opgesloten in enge donkere cellen. Geldloos in lopen, leefden zij dag in dag uit in de stinkende walm van hun eigen reet en uitwerpselen. Wanneer's ochtend de celdeuren geopend werden en het zonlicht in hun etterende ogen brandde, lijdten zij vervaarlijk. Zij

Uniek: Detail van een achttiende-eeuwse plan waarop de ligging van het Simpelhuys aan de Lakensepoort is aangegeven. In 1590 besloot het stadsbestuur een gebouw voor geesteszieken op te trekken. Het Simpelhuys telde 60 cellen, een bakkerij, een broodwerf, krakers en een wasruimte (SAB).

Afbeelding 1.

8. Kant van wereldklasse

In de 17de eeuw was Brusselse kant wereldklasse. Niet altijd kindvriendelijk. Er waren 120 kloosters waar kinderen kant maakten. Het aantal kantwerksters ging wel sterk achteruit na de Franse Revolutie: 10.000 kantwerksters in de 18de eeuw tegenover 4.000 in 1846 en 200 in 1900. Keizer Napoleon I en Keizerin Marie-Louise kochten bij hun bezoek aan Brussel in 1810 voor 150.000 fr. kant⁽¹²⁾. Brussel leverde een rok in gekloste Brusselse applicatiekant aan Keizerin Eugenie de Montijo (1808-1873), de echtgenote van Keizer Napoleon III. Een bruidsluier in gaaskant was een geschenk van de stad Brussel voor Prinses Stefanie van België, die in 1881 met Aartshertog Rudolf van Oostenrijk huwde. De bruidsluier werd vervaardigd door het Brusselse huis Sacré⁽¹³⁾. Op het einde van de 19de eeuw was er de bloeiende kanthandel van de Duitse Johanna Luig in de Wolvengracht⁽¹⁴⁾. De kantenijverheid ging ten onder toen men handgemaakte kant ging vermengen met mechanisch gefabriceerde kant.

9. Katoen, een modeproduct in de 18de eeuw op basis van slavernij

De Oostenrijkse Nederlanden waren het eerste geïndustrialiseerde land op het continent in de 18de eeuw. Dat kwam vooral tot uiting in de textielsector. Jan Beerenbroek en Compagnie kreeg op 26 juni 1753 een octrooi van Keizerin Maria-Theresia om voor 25 jaar een katoendrukkerij op te richten in Antwerpen. Het octrooi gold voor de gehele Zuidelijke Nederlanden, zodat hij geen concurrentie kreeg van andere manufacturen. Het octrooi werd niet verlengd in 1778 met als gevolg een toename van een aantal katoendrukkerijen o.a. in Ukkel en Brussel⁽¹⁵⁾.

In 1780 was er in Brussel de katoendrukkerij van P. Schaveye. Hij werkte samen met groothandelaar Baron Frederik de Romberg (1729-1819). Romberg was in de 18de eeuw een belangrijk handelaar in Brussel. Hij kocht in 1782 het kasteel van Beaulieu te Machelen. Hij was ook eigenaar van het Hof van Ophem te Zaventem. Hij had in Brussel een textielfabriek, een gemechaniseerde katoenspinnerij, -weverij, en -drukkerij, die ruilwaar voor de slavenhandel produceerde. Hij was rijk geworden door de handel in slaven met Amerika. Hij lag aan de basis

van een lucratieve driehoekshandel. In associatie met enkele bankiers rustte hij verschillende slavenschepen uit. Ze vertrokken van de Vlaamse havens naar de Golf van Guinea en de Goudkust, geladen met buskruit, wijn, sterke drank en goedkoop textiel. Na deze waren te hebben geruild voor slaven, zeilden de schepen naar Guadeloupe, Saint-Domingue (Haïti) of Cuba. Op de terugtocht sloegen ze vooral koffie en suiker in. In 1782-83 organiseerde Romberg elf slaventransporten. Tot 1790 had zijn firma 20 indigo-en katoenplantages in handen op Haïti. De Haïtiaanse revolutie van 1791 met de afschaffing van de slavernij en de invoering van de vrije zwarte republiek maakte daar een einde aan. Romberg leidde als textielhandelaar Graaf von Zinzendorf rond in zijn Brusselse textielmagazijnen met linnen uit Engeland, mooi bedrukt katoen in de geest van de Chinese tafzijde uit Zwitserland en bedrukt katoen van Antwerpen⁽¹⁶⁾.

In 1817 telde Brussel 3 grote katoendrukkerijen, die 1800 mensen tewerkstelden, 6 katoenspinnerijen en -weverijen, die 2200 mensen tewerkstelden en 2 fabrieken van wollen stoffen, die 500 mensen tewerkstelden⁽¹⁷⁾. Ververijen en drukkerijen van Indische katoentjes lagen vooral langs de rivier de Zenne en haar bijrivieren. In Anderlecht had men de katoendrukkerij van Seny en Le Clerc in Kuregem. In Vorst had men in de Napoleontische periode een katoenmanufacture en een vlasspinnerij. In Sint-Jans-Molenbeek had men de katoendrukkerij 'Provinaire'⁽¹⁸⁾. Het was de tijd van de moderne machinale spinnerijen, van de eerste industriële revolutie, die in Engeland begonnen was.

10. De Belgische Revolutie van 1830

Henri de Coene schilderde in 1831 'De begrafenis van de eerste martelaren van de Belgische Revolutie van 1830'. De man bij het graf droeg een blauwe kiel, een ereteken, een bruine muts, een bruine lange broek en laarzen. De vrouw bij het graf droeg een witte pijpjesmuts, een violette kapmantel, een rood gestreepte rok en klompen. De grafmaker droeg een wit hemd met brede omgeslagen halsboord, een bruine ondervest (gilet) en een grauwe voorschoot⁽¹⁹⁾. De slachtoffers van 1830 werden begraven op het Martelarenplein in Brussel.

Afbeelding 2.

De leden van de 'Société Centrale des combattants volontaires de 1830', de oud-strijdersbond van 1830, droegen de blauwe kiel en de puntmuts, zoals in 1830, toen ze gefotografeerd werden in 1894⁽²⁰⁾.

11. De loting

1798. De Fransen voerden de loting in. Dat was de conscriptie of de verplichte legerdienst of de dienstplicht. De tijd van een huurlingenleger was voorbij. De loting bleef bestaan tot 1909. Jaarlijks maakte de Krijgsmacht een tabel op met het aantal mannen dat nodig was om de regimenten op sterkte te houden. Op basis van deze gegevens werd berekend hoeveel personen er moesten geloot worden per provincie, militiekanton, stad of gemeente. Zo werden van 1832 tot 1839 jaarlijks 12000 jongelingen gevraagd om het vaderland te dienen. Dit aantal daalde tot 10000 van 1840 tot 1868. Grofweg moest elke gemeente 1 man per 500 inwoners als soldaat leveren. Van 1869 tot 1909 waren er dat opnieuw 12000. Dit betekende, rekening houdend met de toenmalige bevolking, dat ongeveer 1 op 410 Belgen onder de wapens moest, voor de twintigjarigen was de verhouding ongeveer 1 op 4. In de praktijk kwam dit erop neer dat de lage nummers, oftewel deze lager of gelijk aan het aantal dat nodig was om de sterkte van het contingent te garanderen, zich er hadden ingeloot. Eenvoudig gezegd in verstaanbare taal voor de loteling: men was ingeloot of uitgeloot. Wie een laag nummer trok werd soldaat, wie een hoog nummer trok werd geen soldaat. Wie uitgeloot was kon zich verkopen en in plaats van een rijke, die ingeloot was, dienst doen. De 'zielhonden', zoals deze van Kampenhout, waren makelaars, die voor de contracten zorgden tussen beide partijen. De vrijkoopsom bedroeg ongeveer de jaarwedde van een onderluitenant, wat overeenkwam met drie paarden. Voor 1800 BEF in 1870 en voor 1600 BEF in 1908 konden rijken zich vrijkopen. Het aantal vervangers nam sterk toe in de 19de eeuw. Het ging van 7% in 1840 naar 35% in 1865. Vervangers waren ook veel minder betrouwbare soldaten. 2/3 van alle deserties kwamen uit deze groep. Generaal Alfred van der Smissen schreef aan Koning Leopold II na de stakingen in 1886: "Het is onvoorstelbaar de taak om de orde te handhaven over te laten aan een leger dat enkel bestond uit proletariërs"⁽²¹⁾

Afbeelding 3.

Aimé Pez (1808-1849) schilderde 'Zoon met goed nummer bij loting'. De loteling droeg een wit hemd met omgeslagen halsboord, een rode baaien ondervest, een bruine vest en broek, een grauwe voorschoot, klompen en een hoed met het goede lotingsnummer. Een vrouw uit het gezin droeg een witte muts, een gele jak en een groene rok. Een oude vrouw, die bij de kast stond, droeg een licht paars-roze kapmantel, een witte muts met daarboven een spanhoed⁽²²⁾.

12. Bedevaarten

Charles De Groux was de man van de bedevaartschilderijen. In 1857 schilderde hij 'De beeweg naar Sint-Guido in Anderlecht'. Ook de bedevaart op Paasmaandag naar Sint-Catharina in Diegem was populair bij de Brusselaars. Boeren met blauwe kiel en boerinnen met voorschoot en hoofddoek offerden hun lammeren, schapen en gevogelte ten voordele van de kerk. De gravure van Duyck gaf mannen met blauwe kiel en faas en vrouwen met jak, rok en hoofddoek⁽²³⁾.

Besluit

Brussel was in de middeleeuwen de lakenstad, in de 17de eeuw de kantstad en in de 18de en 19de eeuw de stad van de katoendrukkerijen. Deze textielproducten werden sterk gegeerd door de Brusselse elite. Bij de productie ervan kwamen zowel vrije arbeid bij ons, als slavenarbeid in het Caraïbisch gebied aan bod. Het armoedig bestaan

van de Brusselse kantwerksters stak af tegen de rijkdom van de fabriekseigenaars van de katoendrukkerijen. Textiel, mode en streekdracht is niet alleen een economische maar ook een sociale geschiedenis.

Afbeelding 4.

Noten

- (1) Waar is de tijd? Brussel. Nr. 9. 1000 jaar Brusselaars en hun artistiek leven, p. 204. Uitgave Waanders in 21 afleveringen. Zwolle, 1998. Voor de volgende voetnoten verwijzen we naar 'Waar is de tijd? Brussel', alleen met het nummer van de aflevering en de pagina.
Gemeenten van België. Geschiedkundig en administratief-geografisch woordenboek. Deel 2 Vlaanderen M-Z en Brussel. Brussel, 1980. Zie deel Brussel achteraan.
- (2) Nr. 5. 1000 jaar Brusselaars en hun vertier en sport, p. 108.
- (3) Nr. 4. 1000 jaar Brusselaars en hun handelaars, p. 86.
- (4) Nr. 14. 1000 jaar Brusselaars en hun textiel, p. 326.
- (5) Nr. 3. 1000 jaar Brusselaars en hun dagelijks leven, p. 301.
- (6) Nr. 12. 1000 jaar Brusselaars en hun nijverheid, p. 277.
- (7) Nr. 9, p. 209.
- (8) Nr. 6. 1000 jaar Brusselaars en hun misdaad en hun straf, p. 135.
- (9) Nr. 10. 1000 jaar Brusselaars en hun zieken, p. 238.
- (10) Nr. 10, kaft.
- (11) Nr. 15. 1000 jaar Brusselaars en hun armen en rijken, p. 351.
- (12) Nr. 14, p. 341.
- (13) Nr. 14. 1000 jaar Brusselaars en hun textiel, p. 334-337.
- (14) Nr. 14, p. 323.
- (15) P.NAAKTGEBOREN. De verspreiding van kennis en techniek. Het samenspel van octrooien, geheimhouding en vennootschappen in het vroegmoderne Antwerpen-Tijd-Schrift, jg. 10, nr. 3, 2020, p. 58.
- (16) Nr. 4, p. 98.
- (17) Nr. 12 1000 jaar Brusselaars en hun nijverheid, p. 281.
- (18) Nr. 21. 1000 jaar Brusselaar en hun ommeland, p. 501.
- (19) Nr. 8, kaft achteraan.

- (20) Nr. 11. 1000 jaar Brusselaars en hun soldaten, p. 264.
- (21) H.VANNOPPEN. De loting werd 100 jaar geleden in het militiekanton Haacht afgeschaft - Hogt, 2008, nr.3, p. 261-270.
- (22) Nr. 11, p. 26.
- (23) Nr. 16. 1000 jaar Brusselaars en hun geloof, p. 375-375.

Illustraties

- 1. 'De vondelingenmeesters', geschilderd door Peter Meert in 1644
- 2. Henri de Coene schilderde in 1831 'De begrafenis van de eerste martelaren van de Belgische Revolutie van 1830'
- 3. Aimé Pez (1808-1849) schilderde 'Zoon met goed nummer bij loting'
- 4. 'Paasmaandag te Diegem' (Gravure van Dyck)

STREEKDRACHTENCOMMISSIE - SD

Leden: Henri Vannoppen (voorzitter), Etienne Vankeirsbilck, Maria Rütten

Contact: wgSD@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: bezoek tentoonstellingen, voordrachten, publicaties

Vergaderingen: niet op regelmatige tijdstippen

COMMUNICATIE

IVV Webstek & Webwinkel

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>

<https://webwinkel.instituutvlaamsevolkskunst.be>

WERKGROEP COMMUNICATIE - CM

Leden: Stefaan Haesen (voorzitter), Johan Lambrechts en Gert Laekeman

Contact: wgCM@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: tijdschrift Volkskunst, huisstijl, folders, affiches, opmaak publicaties, webstek, webwinkel

Vergaderingen: driemaandelijks

ARCHIVEREN

Archieven in Bewaring - AiB

De gehele of gedeeltelijke archieven van onderstaande archiefvormers worden door IVV beheerd en in samenwerking met Kadoc bewaard in geconditioneerde en aangepaste ruimtes bij Kadoc in Leuven.

- 00 - Instituut voor Vlaamse Volkskunst - IVV
- 01 - Renaat Van Craenenbroeck - RVC
- 02 - Walter De Decker - WDD
- 03 - Familie D'Haese - DHA
- 04 - Renaat Van Overbeke - RVO
- 05 - Fred Engelen - FEN
- 06 - Fik Van Velthoven - FVV
- 07 - Etienne Vankeirsbilck - EVA
- 08 - Yolanda Wils - YWI
- 09 - Felix Proost - FPR
- 10 - Alfons Van der Linden - AVL
- 11 - Wim en Katelijne D'Hollander - WKD
- 12 - Marc De Maertelaere - MDM
- 13 - Volkskunstgroep De Mandoerse - MAN
- 14 - Sus Geens en IVV - SGI
- 15 - Liza Bonnyns-Huysmans - LHU
- 16 - Lou en Renaat Schraeyen - Van Bets - SVB
- 17 - Frans Jacob - FJA
- 18 - Vlaamse Volkskunstgemeenschap - VVG
- 19 - Josee Elst - JEL
- 20 - Verbond Limburgse Volksdansgroepen VLVG - VLG
- 21 - Robert Verbeke - RVE

Wat met jouw archief?

Meer info: <https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/watmetmijnarchief>

WERKGROEP ARCHIVEREN - AR

Leden: Stefaan Haesen (voorzitter), Johan Lambrechts en Gert Laekeman

Contact: wgAR@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: inventarisatie en beheer AiB, werving en opvolging

Vergaderingen: tweemaandelijks

INTERVIEW

Eens iets anders ...

'Eens iets anders ...' om verschillende redenen. Na Vic Anciaux nu een dubbelinterview met twee van de vele Vlaamse topfiguren die in hun jonge jaren volksdansten.

Het is een dubbelinterview geworden met een broer en zus die dertig jaar geleden dansten bij die Rozelaar in Oostrozebeke. Die na hun collegejaren naar de universiteit in Gent trokken. Zij bleven dansen terwijl zij beiden farmacie studeerden. Beiden doctorerden, gingen hun eigen weg via wetenschappen en geneeskunde. Nu zijn ze weer samen, allebei met de titel Prof. Dr. Apr., collega's aan de Universiteit Gent.

Prof. Dr. Apr. Christophe Stove is diensthoofd van het Laboratorium voor Toxicologie aan de Faculteit Farmaceutische Wetenschappen van de Universiteit Gent.

Prof. Dr. Apr. Veronique Stove is directeur van het Laboratorium voor Klinische Biologie van het Universitair Ziekenhuis Gent.

Zet hen samen met onze voorzitter Gert Laekeman, een derde Prof. Dr. Apr. die naast zijn wetenschappelijk beroepsleven ook een tweede leven leidt in de cultuurwereld. Waarover zouden zij praten? Farmaceutische wetenschappen zou je dan denken. Of over vaccineren en Covid? Maar niet vandaag. Voor Veronique en Christophe was dit dubbelgesprek geen primeur. 'Het doet me denken aan een 'dubbelinterview' van zo'n 20 jaar geleden, toen we allebei een doctoraat deden', meent Christophe zich te herinneren. 'Dat verscheen in de lokale editie van een krant. Toen kwam volksdans aan bod. Net als nu'. Voor broer en zus is dit gesprek ook 'eens iets anders'. Het doet deugd een verre goede herinnering op te halen.

Hun verhaal begint in het begin van de jaren negentig van vorige eeuw. Veronique, de jongste van de twee, begon al op 15 jarige leeftijd te dansen. Wat een vooruitgang toch tegenover mijn jonge jaren! Dertig jaar eerder moest ik achttien zijn om mijn eerste danspasjes te leren. Maar als oudste broer mocht ik wel mijn één jaar jongere zus meebrengen. Een voorrecht voor haar!

Hoe kwamen broer en zus Stove er toe om aan te sluiten bij een volkskunstgroep? Niet zo vanzelfsprekend. Vader en moeder hadden geen binding met volksdansen. Veronique was ook niet bij 'de Chiro' en kende dus de dansjes van de VDCV-45 toerenpaatjes niet. En neen, ze had ook geen klasvriendinnetje om haar te overtuigen te komen volksdansen. Hoe kiest zo'n meisje dan voor een onbekende hobby bij Etienne Vankeirsbilck en zijn Rooselaer? Daarvoor was 'het werk' van vader Stove verantwoordelijk. Eén van zijn collega's danste en vendelde er niet alleen, maar hij zat ook in het bestuur van de groep.

Toen al een 'self-made vrouw', was Veronique vlug overtuigd. Zij trok de eerstvolgende vrijdagavond haar beste dansschoentjes aan, op weg naar die Rooselaer. Tien jaar lang bleef ze dat doen, zo goed beviel het haar. 'Ik kwam er terecht in een grote familie' vertelt ze. 'Er waren mensen bij die mijn ouders konden zijn. Ook jongvolwassenen die het al eens aandurfd en buiten de groep af te spreken met een meisje of een jongen. En, toch zeer belangrijk, ook jongeren van mijn leeftijd.' Een jaar later was oudere broer Christophe ook een van hen.

Afb. 1 - Polen 1993

Afb. 2 - Oostrozebeke 1994

Aan deze vrijdagavonden zijn voor beiden veel goede herinneringen verbonden. Wat trok hen aan? Het was, zoals voor zovele andere jongeren in die periode, hun eerste manier van 'uitgaan' ... op een leeftijd dat het anders zeker nog niet mocht van hun ouders. Zo konden ze, in een gemengde sfeer, het weekeinde aangenaam en nuttig aanvatten. Op dat ogenblik waren de jeugdbewegingen voor jongens of meisjes nog afzonderlijk zoals ook de scholen exclusief voor jongens of meisjes waren.

Ook later, toen ze op kot zaten in Gent, hielden ze eraan zo snel mogelijk naar de 'repetities' te gaan bij de vrienden. Het stramien was dan steeds hetzelfde. We zijn thuis! De valiezen met de vuile was werden vlug neergezet in de gang, snel werd iets gegeten en dan was het: Tot straks! We zijn naar de Rooselaar. Omdat ze dan al wat ouder waren, kwam er na het zweten en de inspanning onder de leiding van Etienne Vankeirsbilck, de ontspanning. In café 'De Fagot'. Waren zij er misschien de voorgangers van al die zangers en muzikanten die later in deze kunstkring optraden?

Tijdens ons gesprek kwamen ook de wetenschappers Stove even aan bod. Zij trokken een lijn tussen hun opleiding en doctoreren in Gent en een dansgroep klaarstomen voor een optreden. Eigenlijk geldt voor beiden één grote regel: hard werken, op geen inspanning kijken en op tijd en stond stoom afblazen. Zou ik durven schrijven dat een perfecte rechte lijn dansen in de Dans voor drie een harde leerschool was op een doctoraatswerk over virussen?

De eerste buitenlandse reis bracht Veronique naar Polen. Een ervaring, een openbaring. Zozeer dat zij haar broer overtuigde ook te komen dansen. Het jaar nadien stond er immers een Chinareis op het programma. Peking, Chengdu, Luzhou, ... stel je voor: in 1994 naar China reizen, dat was nog eens een avontuur. Ver in het oosten van de wereld, in een afgesloten communistisch land. Geen communicatiemogelijkheden met het thuisfront. Vele administratieve moeilijkheden moesten overwonnen worden. Bij gastgezinnen verblijven was er toen nog niet mogelijk. Zou dat nu al kunnen? Communiceren met de gewone man, daar kon je alleen maar van dromen. Op sommige plaatsen waren zij de eerste buitenlanders die de lokale bevolking te zien kreeg. Een avontuur toch!

Christophe vertelt over het optreden in Chengdu. In een reuzegroot sportstadion. Tienduizenden toeschouwers. Met gans beneden het podium. En daar moet die Rozelaar dansen... de Klompenmazurka... de Dans voor drie...de rijen waren nooit zo recht... Onvergetelijk.

Bij een gesprek over volkskunst hoort ook een woordje over de kledij. Daar waren de Rozelaers fier op. En terecht. Ze was kleurrijk, aangepast aan de verschillende dansen. En ze moest perfect in orde zijn. Daar zorgde de strenge hand van Etienne wel voor. Hij was er zich van bewust dat een frisse klederdracht bijdraagt tot het niveau van de groep. Want dat is het beeld dat bij de toeschouwers na een optreden van de groep blijft hangen. De kappekes, waarop door de meisjes zo dikwijls gesakkerd wordt, gaven toch een gevoel van samenhang. Ook het oefenen in kledij was al eens een reden tot mopperen. Al begreep men wel dat het soms nodig was om tijdens voorstellingen een natuurlijke, spontane houding aan te nemen.

Afb.3 - China 1994

Afb.4 - China 1994

Afb. 5 - China 1994

Afb. 6 - Die Rooselaer in China 1994

Maar wat denken de kinderen van Veronique en Christophe nu van de foto's waarop ze hun mama en papa zien dansen in die speciale klederen? 'Ze kennen dat niet hé' zegt Veronique. 'We hebben thuis een filmke van in Amerika waar we aan het dansen zijn. Ja, wat denken ze daarvan? Ze vinden dat vreemd'. Christophe vult aan. 'Ze begrijpen wel dat kledij deel uitmaakt van de performance. Ze vergelijken dat dan met een acteur op het toneel. Dat is exact hetzelfde...'

En spreken de volksdansen de kinderen nu nog aan? Niet onmiddellijk. Er zijn andere dansstijlen die hen meer aanspreken. Volksdansen? Dat is niet zo hip. Maar ja, onbekend is onbemind.

Hier kan muziek een helpende hand toesteken. En muziek spelen de kinderen graag. Viool en dwarsfluit. Samen met moeder. Veronique heeft als jong meisje ook muziekschool gevolgd. Haar eerste liefde was gitaar. Maar fier toont ze ook twee volksinstrumenten: een vlier en een mondharp.

Van Etienne kreeg ze oude handgeschreven partituren van volksmelodieën, aangepast aan het instrument. Eenvoudige muziek, maar mooi in zijn eenvoud. Hopelijk beseffen de kinderen binnenkort dat hierop kan gedanst worden. En maken ze dank zij de muziekschool ook eens kennis met internationale contacten en gastgezinnen. En dan, wie weet, eens ze die smaak te pakken hebben... Zowel Veronique als Christophe zouden dan nog wel eens een danspasje willen doen.

Volksdans en muziekinstrumenten. Soms een verrassende en pittige combinatie. Kan een opvoering van volkse klanken op beiaard studenten en jongeren bekoren? In Leuven wel. De beiaard van de bibliotheek begeleidde de studenten farmacie ooit tijdens een cantus en een volksbal op het Ladeuzeplein. En elk kwartier galmt het Reuzenliedje over de stad. De beiaard van de Sint-Pieterskerk begeleidde de volkskunstgroep Reuzegom - neen, niet de Antwerpse studentenclub - tijdens een lustrumopvoering van de Rozenwals.

Zouden Veronique en Christophe nu nog bij die Rooselaer aansluiten? Dat zien ze niet zo dadelijk zitten. Eens men een groep gedurende een tijdje verlaten heeft, herkent men ze later niet meer. Het is een 'andere groep' geworden. Met andere mensen, een andere sfeer. Bij velen begint zelfs na de studententijd de vroegere interesse te verwateren en te verdwijnen. Er komen andere prioriteiten: het doctoreren, het werk. Er komt ... een andere

Afb. 7 - Rexburg 1998

Afb. 8 - Sao Paulo 2000

Afb. 9 - Cacapava do Sul 2000

liefde die niet altijd in volkskunst geïnteresseerd is. Men verhuist.

Maar de vriendschappen blijven bestaan. Veronique's kamergenote in China werd een hartsvriendin. Ze week uit naar Spanje, maar ook nu nog spreken ze mekaar wekelijks. De enige link: volksdans. Mooi toch!

Wat belangrijk is, je doorbreekt je eigen kring. Je komt in contact met een bonte mengeling van mensen. In onze groep waren er geen apothekers, maar een kapper, een vertaler-tolk, een bediende, een werkman ... op reis kom je terecht bij gastgezinnen, een voorrecht om een cultuur te leren kennen. Geen enkele toerist kan genieten van deze super-de-luxe. Je voelt je thuis, je wordt er aanvaard als iemand van hun gemeenschap. Dat is pas echt reizen. Geen duur ontbijt in een overvolle cafetaria, maar een goed besmeerde boterham in een gezellige keuken. En voor het slapengaan een slivovitsj in Polen. Die krijg je zeker niet in Salt Lake City, maar wel een thee of een zoete limonade. Telkens was het met tegenzin afscheid nemen van nieuwe vrienden. Maar wat je er voelde, al die ervaringen en gevoelens werden meegenomen naar West-Vlaanderen.

In gesprekken als deze komen die dan terug naar boven.

De volgende morgen luisterde ik naar Klara. Katelijne Boon sprak er met Frank Van Laecke die als auteur en regisseur een rijk en internationaal palmares opbouwde in theaterstukken, opera, ballet, circus, volkstoneel,... Zij vroeg hem wat hij zou verkiezen: kunst met grote K of kleine K?

Zijn antwoord was een verrassing. Hij vergeleek de kunstwereld met een oude, stevige eik. De opera, ballet, theaterstukken waren de takken. Het volkse was de stam!

Zegden Veronique en Christophe dat ook niet met andere woorden? Een perfecte rechte lijn dansen in 'Dans voor drie' was een harde leerschool als voorbereiding op een doctoraatswerk over virussen?

Johan Lambrechts en Gert Laekeman

VOLKSGEBRUIKEN

De doop en de doopgebruiken in Midden-Brabant

Dr. Henri Vannoppen

1. De doop

De doop werd vermeld in de Bijbel. In het Nieuwe Testament predikte Johannes de Doper de doop van bekering en vergeving van zonden. Jezus Christus liet zich dopen door Johannes de Doper. Ook de discipelen van Jezus pasten de dooppraktijk toe. Op de Pinksterdag na de hemelvaart van Jezus werden ruim 3.000 mensen gedoopt en zo ging dat door in alle christelijke gemeenten, die ontstonden.

De doop als ritueel was afkomstig uit het Jodendom. Daar was het een reinigingsrite die men vaker kon ondergaan. Ook kende het Jodendom een ritueel als de doop bij het toetreden van een heiden tot het Jodendom. In het Oude Testament moest de heiden Naäman, de bevelhebber van het Aramese leger, die lepra had, zich zevenmaal onderdompelen in de Jordaan volgens de raad van de profeet Elisa. Hij genas van lepra. Het wassen met water stond in het Jodendom symbool voor rituele reiniging.

Dopelingen waren oorspronkelijk altijd volwassenen, die onderworpen waren aan een leer- en proeftijd: het catechumenaat. De catechumenen kon men verdelen als volgt:

1. de 'Audientes' of 'Toehoorders': ze mochten de onderrichtingen van de voormis volgen. Ze werden onderworpen aan de eerste reeks exorcismen om de duivel uit te drijven: de beademing, het kruisteken, de handoplegging en het gewijde zout
2. de 'Competentes' of 'Electi' of 'Uitverkorenen', die zich in de Vastentijd op het doopsel voorbereidden. Ze werden onderworpen aan de tweede reeks exorcismen om de duivel uit te drijven: de bezwering, het kruisteken en de handoplegging. Op Goede Zaterdag volgde een derde reeks exorcismen: de bezwering, de ephpheta (aanraking van oren en lippen), het verzaken van de duivel en de zalving met catechumenenolie. De 'Electi' werden gedoopt in de Paasnacht.

Tot daar de doop bij de eerste Christenen, waaruit de latere doopliturgie werd afgeleid⁽¹⁾.

De Rooms-Katholieke, Oosters-Orthodoxe en de meeste Protestantse kerken uit de tijd van de Reformatie kennen de kinderdoop waarbij een kind zo vroeg mogelijk gedoopt wordt. Augustinus was de eerste kerkvader die een zo vroeg mogelijke doop bepleitte. Hij beweerde dat de zielen van ongedoopte overledenen direct naar de hel gingen. De Vrije Evangelische Gemeenten die voortkwamen uit het 19de eeuwse 'Réveil' kennen over het algemeen de kinderdoop. Andere gemeenschappen zoals de Doopsgezinden of Mennonieten of Wederdopers, de Baptisten, Vergadering van Gelovigen of Darbisten, Zevendedagsadventisten, Pinkstergroeperingen en Jehova's Getuigen kennen de volwassendoop.

Het Concilie van Trente bepaalde als geloofspunt dat Christus het sacrament van het doopsel instelde op het ogenblik dat hij zich in de Jordaan liet dopen door Johannes de Doper. Oorspronkelijk geschiedde de doop door onderdompeling of door begieting, waarbij de dopeling zelf in het water stond. Vanaf de 13de eeuw gebeurde de doop in het Westen enkel door begieting. Zout werd op de tong gelegd en de priester zalfde de boreling met het H.-Chrisma.

Men geloofde dat een kind werd geboren met de erfzonde. Bij het doopsel werd de erfzonde met water en olie weggewassen en werd het kind opgenomen in de christelijke gemeenschap.

De liturgie van het doopsel bestaat uit 3 delen:

1. de oude ritus van de aanneming van de doopkandidaten:
 - de bezwering van de duivel
 - het eerste kruisteken
 - het geven van het gezegende zout, symbool van de onbederfelijkheid
2. de ritus van het scrutinium: de voorbereidingstijd
3. de doopdienst:
 - zalving met olie
 - begieting met doopwater⁽²⁾.

In Vlaanderen gebeurde het in de tijd van het 'Rijke Roomse Leven' als volgt: "In naam van de boreling verzaakten de peter en de meter de duivel met al zijn werken en pomperijen en spraken ze een geloofsbelijdenis voor hun petekind uit. Intussen had de priester op de tong van het kindje een korreltje zout gelegd, het zout der wijsheid, had hij met speeksel de oren en de neusgaten symbolisch geopend, met heilige oliën, na het uitspreken van de

Afbeelding 1.

sacramentele doopformule, met het H. Chrisma gezalfd⁽³⁾.

Het kindje moest zo snel mogelijk gedoopt worden. Dat wil zeggen de dag van de geboorte zelf of hooguit de volgende dag. 'Vandaag kopen, morgen dopen' was de leuze.

Hoe verliep nu de doop in Midden-Brabant? De vroedvrouw droeg het kind en ging samen met de vader, peter en meter naar de kerk voor de doop. De moeder was er niet bij. Sommige families gingen prat op het doopkleed of op de doopmantel, die generaties meegingen. De doop gebeurde niet tijdens de mis. Het was eerder een beperkt ceremonieel. In Sterrebeek werd het kind gedoopt 's zondags na het lof⁽⁴⁾.

Het doopsel wordt ingeschreven in het doopregister. De pastoor schreef ook de doop in het trouwboekje in. De vader legde ook de fooi voor de pastoor in het trouwboekje. De fooi voor de koster werd meestal onopvallend in de hand afgegeven. Vroeger werd het kind in de volksmond zelfs tweemaal gedoopt: eerst in de kerk en daarna in de herberg, want de familie ging dan de herbergen af⁽⁵⁾.

Vanaf 1950 hadden de meeste dopen in de kliniek plaats, waar de bevalling gebeurde. Rond 1980 had men gemeenschappelijke dopen in de parochiekerk. In 2020 werden sommige kerken typische doopkerken: één per federatie. Men hield geen rekening meer met de parochiekerk wegens gebrek aan geestelijken. Ook leken voerden het doopsel uit.

Ondertussen gebeurde de doop ook al lang niet meer onmiddellijk na de geboorte. In 2020 kon dit 3 à 4 maanden na de geboorte zijn.

De oorzaak hiervan was de daling van de kindersterfte. De volgende cijfers voor België bewijzen dit:

- 1946: 11.439 kinderen onder de 1 jaar stierven
- 1965: 3.684 kinderen
- 1980: 1.371 kinderen⁽⁶⁾.

De doop ging sterk achteruit. In 1967 werden in Vlaanderen 96,1 % van de borelingen gedoopt (in België 93,6 %). In 1998 was dat nog slechts 73,1 % in Vlaanderen (in België 64,7 %). Dit viel samen met de sterke daling van het wekelijks kerkbezoek. 52 % in Vlaanderen in 1967 (42,9 % in België) tegenover 12,7 % in Vlaanderen in 1998 (11,2 % in België)⁽⁷⁾. De laatste

Afbeelding 2.

Afbeelding 3.

cijfers dateerden uit 2019. Toen verscheen het jaarrapport 'De katholieke kerk in België 2018'. In 2018 noteerde men in België 44.850 dopen, een afname van 11,8 % ten opzichte van de 50.867 dopen in 2016. De zondagmis werd in beide jaren gepeild op de derde zondag van oktober. In 2016 werden 286.393 kerkgangers geteld, in 2018 238.298, een afname van 16,8 %. In 2016 lieten 1.240 personen zich uitschrijven uit het doopregister⁽⁸⁾.

3. De nooddoop

In nood mocht en moest iedereen dopen. De nooddoop was er zeker voor kinderen die op zeven maanden geboren werden. In de parochieregisters zien we vroedvrouwen, kosters en chirurgijns in de 17de en 18de eeuw nooddopen doen⁽⁹⁾. Men kende zelf de doopsput om de nooddoop in de schede van de moeder toe te dienen. De vrees was immers groot dat kinderen, die ongedoopt stierven in het voorgeborchte terecht kwamen en bleven rondzwerven als dwaallichten.

4. De doopkapel

Vroeger was het een voorrecht van de bisschoppen om te dopen. De oude baptisteria of doopkapellen vond men alleen bij kathedralen. Toen het doopsel gebeurde door onderdompeling had men een veelhoekig bassin in de vloer van het baptisterium. Uit een fontein in het midden of langs de rand van het bassin vloeide onophoudelijk vers water, dus levend stromend water. Het baptisterium was oorspronkelijk een privaat huisbad dat door de Christenen als doopbekken gebruikt werd. Dergelijke doopkapel vinden we nu nog in de Baptistenkerk van Wezembeek-Oppem. Na de Vrede van Constantijn van 313 bouwde men rond het doopbekken een eigen gebouw, het baptisterium, een losstaande doopkapel. Het was eigenlijk een losstaande kerk. Deze gebouwen bleven in Frankrijk bestaan tot in de romaanse periode en in Italië tot in de Renaissance.

Later kregen ook bepaalde landelijke parochies het dooprecht. Ze werden moederkerken genoemd. Daaruit ontstonden dan de overige parochies. Elke moederkerk en later elke parochiekerk kregen dan een doopkapel. De doopkapel werd dan een deel van de kerk. De doopkapel bevond zich bij de ingang van de kerk en aan de evangeliezijde.

5. De doopput

In de 7de eeuw toen er nog geen kerken waren op het platteland, doopten de missionarissen ter plaatse met het water van een bron of een 'borre'⁽¹⁰⁾. Men sprak ook van doopputten. Denk maar aan de Sint-Amandusborres en Sint-Petrusborres in Midden-Brabant. In 1185 sprak men van 'rivulum Sancti Amandi' of het beekje met de bron van Sint-Amandus in Kortenbergh. In de 15de eeuw sprak men van de Sint-Amands Borre in de Ekelstraat (later Eikelenstraat nu Colombastraat). Deze bron lag beneden de vijver van het Eikelenhof of midden in het huidige sport- en cultuurcomplex Colomba van Kortenbergh. De kaart van Ferraris van 1771-78 gaf de Sint-Amandusborre met een kruisje weer.

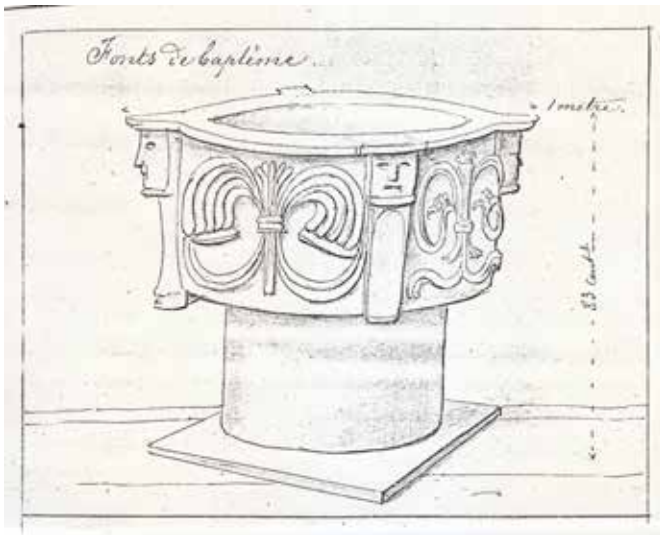
6. De doopvont

De doopvont of de 'vunte' in de kerk vinden we terug in de dekenale visitaties. Dikwijls bestonden ze uit een arduinen onderstuk, een marmeren kuip en was ze afgedekt met een koperen deksel zoals te Bollebeek in 1759. Het doopwater stond in de kuip. Het deksel diende om het doopwater zuiver te houden⁽¹¹⁾.

De deken moest nagaan of er een doopvont in de kerk stond, of die gedekt was, of het doopwater zuiver was en of een doopvont opgesteld was in een afgesloten ruimte. Landdeken Godfried Reinders noteerde in 1734 dat het doopwater in de doopvont van Bollebeek troebel was⁽¹²⁾.

De romaanse doopvont van Meerbeek ging terug tot de middeleeuwen, tot de 12de eeuw. Volgens Michel Dusart bestond de kuip uit fijn gepolijste Maaslandse kalksteen van tussen Namen en Hoei. Het onderste blok was ruwe kalksteen. Het onderstuk was beschilderd eerst wit, later rood. De vier kolommen in petit granit waren nieuw⁽¹³⁾. A. Wauters zag de romaanse doopvont in 1855 en maakte er een beschrijving van: "Là est placé le plus curieux baptistère que j'aie rencontré dans mes excursions autours de Bruxelles. Il est de forme circulaire et taillé dans un bloc de pierre bleue en quatre endroits, à l'extérieur une tête naïvement sculptée fait saillie, et dans les intervalles, des encadrements contiennent de grands fleurons d'un dessin assez soigné et dont un se termine par une tête sans relief, surmontée d'une espèce de couronne formée de plumes. A chacune des têtes faisant saillie correspond, dans la base du baptistère, un léger enfoncement, de forme ronde, ce qui permet de supposer qu'elles étaient autrefois soutenues par de petites colonnes, celles-ci ayant disparu, on les a remplacé par un gros bloc de grès rougeâtre"⁽¹⁴⁾.

De doopvont van Kwerps uit 1590 was uit arduinstein. Ze stond oorspronkelijk achteraan in de kerk. Nu staat ze vooraan evenals de 18de eeuwse doopvont van Erps. De grote doopvont van Everberg was het werk van beeldhouwer Gerrits uit Antwerpen uit 1895. Ze kostte 410 fr. De doopvont bestaat uit een kruik van versierd ijzerwerk, uit een arduinen kom en een deksel van gedreven koper. Na Vaticaan II kwam er een nieuwe kleine doopvont naast het nieuwe altaar. Het onderstel in eik was het werk van René Beyens. De koperen doopvont, boven vertind, was het werk van Paul Lateur uit Brussel uit 1965. De 17de eeuwse doopvont van Kortenbergh in arduin met een deksel van messing stamde uit de bergkerk. Ze bevindt zich in de doopkapel, die achteraan in de linker zijbeuk van de kerk ligt. De doopkapel heeft een klein koor en een kleine beuk. De afsluiting is uit gesmeed ijzer vervaardigd⁽¹⁵⁾.

Afbeelding 4.

Het doopwater

Het doopwater werd gewijd door de priester op de zaterdag voor Pasen en met Pinksteren. De catechismusvraag nr. 371 van de Mechelse Catechismus ging hierover: "Met welk water moet men dopen? Bij gebrek aan gewijd water moet men dopen met echt en natuurlijk water zoals putwater, fonteinwater, regenwater, rivierwater, zeewater"⁽¹⁶⁾.

In het Ancien Régime had men heel wat kritiek op het ijskoude doopwater: "In de kerk gebracht zijnde, wordt het kind door den zielzorger het H. Doopsel met het allerkoudste water, ja ik mag zeggen, dat met de ijskorste in de doopsteen of fonte menigmaal overdekt is, met 's handen vol over 't hoofd te gieten, toegedient".

Afbeelding 5.

7. De Heilige Oliën en het doopsel

De olie die gebruikt wordt, is olijfolie. De drie oliën werden door de bisschop gewijd op Witte Donderdag en uitgedeeld aan de dekenen. Dezen deelden ze verder uit aan de pastoors. De heilige oliën moesten bewaard worden in een zilveren of tinnen busje in de kerk of in het huis van de priester⁽¹⁷⁾.

In de oliEDOOS, een drieledige afsluitbare doos of vaatwerk, worden de drie heilige oliën bewaard:

- OC of OS: Oleum Catechumenorum of Oleum Salutis: voor de dopen
- SC: Sanctum Chrisma: voor de vormelingen, voor de zalvingen van bisschoppen, priesters, altaren, vaatwerk en klokken
- OI: Oleum Infirmorum voor de ziekenzalving (Heilig Oliesel).

8. Het doopkleed, de doopmuts en de doopmantel

De witte doopkledij symboliseerde de zuiverheid van het gedoopte kind. Het doopkleed werd meestal gemaakt uit de sluijer van het trouwkleed van de moeder. Het doopkleed bestond uit witte stof. Hierin werd de dopeling gekleed tijdens de doopplechtigheid. Hierbij kan ook een doopmuts behoren. De doopmantel was de witte mantel waarmee de dopeling kon worden omkleed bij de doopplechtigheid. De doopmuts werd afgenomen bij de doop met het water⁽¹⁸⁾. In Sterrebeek was het doopkleed soms een geschenk van de meter.

9. De doopkaars

Bij de doop gaf de priester een brandende kaars aan de peter. Deze werd bij de dopeling thuis bewaard en bij hoogdagen ontstoken.

10. De schapulier

Bij de doop legde de priester het kind een schapuliertje op. Deze amulet met de afbeelding van een heilige beschermde het kind tegen ziekte en onheil.

Een schapulier bestond uit twee vierkante lapjes stof, verbonden door schouderlinten, door leken over de borst en over de rug gedragen onder de dagelijkse kleding. Het schapulier van de dopeling had meestal de afbeelding van Onze-Lieve-Vrouw van Eeuwigdurende Bijstand⁽¹⁹⁾.

11. De doopmeter en -peter

De catechumenen, die zich bij het begin van het Christendom lieten inschrijven, werden vergezeld van hun 'Sponsores' of 'Belovers', die borg stonden voor de oprechtheid en het verdere geloofsonderwijs van hun beschermelingen. In de 8ste eeuw werden dit de peter en de meter, de geestelijke vader en moeder⁽²⁰⁾.

Peter en meter kwamen uit twee verschillende families, de ene uit de familie van vaderskant en de tweede uit die van moederskant. Peter en meter moeten tenminste 14 jaar oud zijn. De peter en de meter hadden de taak om in naam van het kind te verzaken aan de duivel en zijn werken. Peter en meter betaalden de suikerbonen.

De peter gaf vanaf de jaren 1980 een geschenk aan de meter en omgekeerd. Dat kan een mooi versierde porseleinen pot met suikerbonen zijn. Bij de doop van Maurits Vannoppen in Erps in 1981 gaf de peter twee duifjes in Limoges met suikerbolletjes voor de meter en een appel in Limoges voor de jonge ouders. De meter gaf een tas voor de peter en voor de ouders elk met een ondertas. Hierop stonden 'De Koning van Spanje', de toekomstige gerestaureerde woning van het ouderpaar uitgebeeld en een ooeivaar. De namen van peter en meter en van de dopeling met de geboortedatum stonden erop. Het was het werk van kunstschilder Felix Stroobants.

Nu zorgen peter en meter voor de jaarlijkse nieuwjaarsgeschenken van hun petekinderen, die op hun beurt voor de Nieuwjaarsbrief zorgen⁽²¹⁾.

Peter en meter zijn gaf aanleiding tot geestelijke verwantschap, een huwelijksbeletsel. Tijdens het Concilie van Trente (1545-1563) werd de geestelijke verwantschap, waarbinnen men niet trouwen mocht, beperkt tot alleen de ouders, het kind (de dopeling) en de peter en meter. De Codex Iuris Canonici of het kerkelijk wetboek van 1917 had het alleen over peterschap bij het doopsel, niet bij het vormsel.

Het oudste kind had de vaderlijke grootvader als peter en de moederlijke grootmoeder als meter, het 2de kind de moederlijke grootvader als peter en de vaderlijke grootmoeder als meter, daarna volgden de ooms en tantes in volgorde van leeftijd. De jongen kreeg de naam van de peter, het meisje de naam van de meter. De doopnamen moesten in de familie doorgegeven worden.

Het peter of meter zijn was een eer en wanneer men werd overgeslagen, kon dat voor veel leed zorgen, daar diegene die overgeslagen was, in zijn eer werd gekrenkt.

In 2005 waren er meer Vlaamse ouders die voor hun pasgeborene twee meters of twee peters kozen. Ze doorbraken daarmee bewust het klassiek patroon van één peter en één meter. Het kwam bij de helft van de vrijzinnige geboorteplichtigheden voor. Ook voor de katholieke kerk was er geen probleem. Het kerkelijk recht zegde dat er één peter of één meter moet zijn. Zijn de peetouders van het zelfde geslacht dan werd er maar één in het doopregister ingeschreven. Volgens de kerk moest traditioneel een peter of een meter borg staan voor de geloofsopvoeding. In 2005 was deze religieuze betekenis verloren gegaan. Het peterschap werd nu een symbool voor vriendschap en affectie. Daarom kozen ouders niet meer familieleden langs weerskanten, maar zochten ze één of meerdere peters of meters in hun vriendenkring⁽²²⁾.

12. De doopnaamgeving

Het kind moest ook een voornaam krijgen. Daarmee zaten we bij de voornaamgeving of de doopnaamgeving. Eeuwenlang kreeg het kind de naam van de peter of van de meter. Het Concilie van Trente legde er de nadruk op dat men best heilignamen koos⁽²³⁾.

Soms nam men de heilige van de dag (de kalenderheilige) of de patroonheilige van de kerk of de heilige, waarvoor men naar de kerk op bedevaart kwam. Diegem was een bedevaartsoord voor Sint-Cornelius en toch had men veel meer Corneliusen in de omliggende parochies dan in Diegem zelf. Vorstennamen waren: Albert en Isabella, Karel, Philippe, Maximiliaan, Maria-Elisabeth, Maria-Theresia en Maria-Christina. Men dacht dat ze veelvuldig voorkwamen, maar een onderzoek in Wespelaar in de 17de en 18de eeuw wees erop dat de invloed van de namen van leden van vorstenhuizen zeer klein was⁽²⁴⁾.

Afbeelding 6.

De Wet van 1 april 1803 bepaalde dat men voornamen moest kiezen uit de Bijbelse namen, de heilignamen en de namen van personen uit de klassieke oudheid. Deze wetgeving bleef bestaan tot 1984.

Pastoor Munte in Zichem verzette zich tegen moderne voornamen. Hij schreef Johannes, Ludovicus of Ferdinandus in zonder zich verder om het oordeel van peter en meter te bekommeren. Dat constateerde Ernest Claes⁽²⁵⁾.

In grote gezinnen moest de pastoor wel eens te hulp komen bij de naamgeving en dan bracht de liturgische kalender of de dagheilige van geboorte- of doopdag uitkomst⁽²⁶⁾. Wanneer men geen goede voor naam vond, nam men de patroonheilige van de parochie: Amandus te Erps, Pancratius of 'Cras' te Sterrebeek. Zelfs de naamheilige van de dag waarop het kind geboren werd, kon de voor naam geven. 't Witteke van Woil' werd geboren met Sint-Chrispinus en heette Petrus Chrispinus Vanderhulst. Zijn broer 'de Spits' was geboren met Sint-Telesphorus en werd naar deze heilige Telesphorus Vanderhulst genoemd. Telesphorus werd dan 'For'⁽²⁷⁾. Hubert Verboomen werd geboren te Erps op 2 november 1882 en werd een dag later gedoopt op Sint-Hubertus en hij kreeg dan ook de naam van de heilige van de dag.

Soms kreeg een nieuw geboren wicht de naam van een tevoren overleden kind in het gezin. Rond 1930 was de eerste voor naam dikwijls een modenaam, de tweede deze van de peter en de derde deze van de meter.

Er is een periode van Franse voornamen geweest. Deze werd gevolgd door een Anglo-Amerikaanse reeks (John, Freddy en Danny) na WO II. Filmhelden, zangers en toerisme zorgden o.a. voor exotische Zuid-Europese en geheimzinnige Scandinavische namen op het einde van de 20ste eeuw⁽²⁸⁾. Men kocht ook boekjes waarin alle namen stonden en waaruit de mooiste gekozen werd.

13. De suikerbonen.

Suikerbonen zijn amandelvormige suikerbonbons met een vulling bestaande uit een amandel of chocolade of krokante suiker. Ze worden traditioneel verpakt in een kartonnen doosje, een tipzakje of een ander recipiënt (glas, porselein). Porselein bleef nog in gebruik tot de jaren 1980. In 1981 vond men ook een rond kartonnetje gevuld met 12 suikerboontjes en dat in een blauw zakdoekje, dichtgebonden met een strikje. De kleur van de suikerbonen in Midden-Brabant was traditioneel roos of wit voor de jongens en blauw voor de meisjes. De laatste jaren was het omgekeerd. Diegenen die de baby komen bezoeken, krijgen suikerbonen, zowel de volwassenen als de kinderen. Peter en meter betaalden meestal de suikerbonen.

De oorsprong van doopsuiker was tweevoudig. De kaliefen van Damascus (9-12de eeuw) waren verzot op suikergoed en zo ontstonden dragees. Ook de artsen zorgden voor dragees. Voor een goed verloop van de spijsvertering hielden ze zaadjes, pitjes en korreltjes of een amalgaam van kruiden en specerijen in gekookte honing in een snoepje of een dragee. Maria van Bourgondië werd geboren te Brussel in 1457. Bij de presentatie van deze adellijke baby stonden op de tafel 'trois drageoirs d'or', edelsmeedkunstschaalen, waarop dragees geschikt lagen. Nadat de jonge moeder Isabella van Bourbon haar kind had getoond aan de voornaamste personaliteiten nam ze de 'drageoir' om eerst 'Monsieur le Dauphin' een dragee aan te bieden. Dames en juffrouwen namen dan de 'drageoir' van de gastvrouw over om alle aanwezigen in volgorde van rang en stand een dragee aan te bieden. Men kon nadien de jonge moeder nog één maand lang een bezoek brengen. Bij het weggaan werd elke bezoeker bedacht met dragees. Dat was dus kraambezoek bij de hoge adel in de 15de eeuw in de Bourgondische periode.

De moderne suikerbonen waren het werk van confiseur Pecquet uit Parijs rond 1760.

Volgens de volkstraditie in Midden-Brabant kwamen de suikerbonen uit de doeken als het kindje gedoopt was. Het kindje had de suikerbonen 'gekakt'. Het was 'kinnekeskak'. Het kindje werd voor de doop gebusseld. Men stak dan ook een handvol suikerbonen in de windel. In Nederland kende men geen suikerbonen voor een doop. Daar was het bruidsuiker bij huwelijken.

14. De herbergbezoeken

De Synode van Mechelen verbood in 1607 de gewoonte om de herbergen te bezoeken bij een doop op weg van en naar de kerk. Maar het verbod had weinig succes. Tijn Uilenpiegel werd volgens sommige verhalen drie keer gedoopt, volgens andere zes keer⁽²⁹⁾.

In Sterrebeek betaalden voor 1914 de peter en de vader het gelag in de herbergen wanneer er getrakteerd werd na een doop. Er werd dan bier of een 'druppel' aangeboden⁽³⁰⁾. Over de rondgang in de cafés werden heel wat verhalen verteld in Midden-Brabant. Soms werd wel eens de baby in het café vergeten en wanneer de baby hilde stak men de fopspeen in donker bier.

15. De geboorte- en doopfeesten

Na de doop was er op de boerderij in Sterrebeek koffie, kramiek, koeken en vla voor ouders, kinderen, peter en meter⁽³¹⁾.

In Meerbeek kregen de vrouwen bij het kraambezoek rijstap met bruine suiker. Het kraambezoek waarbij buurvrouwen, de baby en de moeder thuis bezochten, meestal gevolgd door een koffietafel, is vrijwel verdwenen⁽³²⁾.

Wanneer de moeder in de kraaminrichting bezoek ontving dan werd het bezoek getrakteerd op alcohol. In de frigo van de moederhuiskamer lag alcohol: een aperitief of porto⁽³³⁾.

Het doopfeest daagde op doorsnee 1970. Het was een feest met een warme maaltijd. Rond 1980 kon het ook een

koud buffet zijn. Het menu van het doopfeest van Maurits Vannoppen in Erps op 15 maart 1981 bestond uit

- kip met Frans brood en compote
- varkensgebraad met champignons en/of wortelen en kroketten
- witte rijstpap met ananas
- taart met koffie.

Als wijn schonk men een rode wijn 'Chateau Fayolle'. Het doopfeest had plaats na de doop om 15u. Er waren 10 personen aanwezig: de ouders, peter en meter met hun echtgenoten, drie groottantes en de maker van de wieg met zijn echtgenote. Het doopfeest had plaats bij de ouders thuis⁽³⁴⁾.

16. De babyborrel

Bij de babyborrel - die ontstond in het begin van de jaren 2000 - werd de baby voorgesteld aan familie en vrienden. Een babyborrel leek op een kruising van een huwelijksreceptie en een koffietafel. Eerst kwamen de hapjes en de drankjes, dan de koffie en de taart. Tenslotte een berg cadeautjes⁽³⁵⁾.

17. De geboortegeschenken en de geboortelijsten

In de 16de en 17de eeuw schonken adellijke personen kostbare zilveren doopbekers aan hun petekind. Dat was de elitecultuur. Later kreeg men tinnen doopbekers in de volkscultuur⁽³⁶⁾.

In welgestelde families in de 19de eeuw schonken peter en meter aan hun petekind een zilveren lepel en vork, met de bedoeling die geste nog elfmaal bij elke verjaardag te herhalen, zodat ze een servies hadden bij hun eerste communie op 12 jaar⁽³⁷⁾.

Typische geboortegeschenken in de 19de eeuw in Midden-Brabant waren tinnen schotels. We vonden ze terug op de hoeve De Winter in de Groenstraat te Veltem-Beisem. Soms was in de tinnen schotel de namen van de peter en het doopkind gegrift⁽³⁸⁾. Men noemde dit in Oost-Vlaanderen 'pillegiften'. Het waren geschenken van peter en meter aan hun petekind. Het kon zowel een tinnen doopschaal als een wieg zijn. Bij rijke boeren in Limburg schonk men tinnen kommen, schotels of telloren⁽³⁹⁾.

Ook zilveren en bronzen dooplepels en bestekken bleven populair in de 20ste eeuw⁽⁴⁰⁾. Rond 1950 waren een zilveren lepel en een zilveren vork in de mode. Ook zilveren eierendopjes met een lepeltje kwamen veel voor. In 1951 kende men ook geboorteschetels in keramiek met een koekoeksklokje.

Ondertussen kwamen er ook geboortelijsten rond 1980, die gedeponeerd werden in een winkel van kinderartikels. Gulle schenkers konden dan kiezen met de zekerheid dat de ouders het cadeau ook zouden appreciëren⁽⁴¹⁾. Ook rammelaars en teddyberen mag men niet vergeten als geboortegeschenken.

18. Genderkleuren

Roos ging als kleur terug tot de 15de eeuw. Hertog Jean de Berry (+1416) introduceerde roos aan het Franse Hof. Modern roos was populair in het midden van de 18de eeuw. Het paste bij de pastelkleuren van Madame de Pompadour. De bekende rococoschilder François Boucher schilderde haar portret in 1758 waarbij de roze kleur overheerste.

Roos sloot aan bij rood. Rood was mannelijk, de kleur van de kardinalen: kardinaalsrood.

Blauw daarentegen was vrouwelijk, de kleur van de mantel van O.-L.-Vrouw⁽⁴²⁾.

Tot 1914 was de babykleding meestal wit, dus genderneutraal. In Frankrijk in de 19de eeuw en vooral na 1918 maakte men genderverschillen. De jongen kreeg roos, want de man moest kordaat en sterk zijn en Jezus was gewoonlijk in het rood gekleed. Het meisje kreeg blauw, want Maria droeg een blauwe mantel. Het Amerikaanse magazine Ladies' Home Journal schreef in 1918: "De algemeen aanvaarde regel is roze voor jongens en blauw voor de meisjes. Roze is een kordate en sterke kleur, wat meer bij jongens past, terwijl het delicate blauw passender is voor meisjes.

Oorspronkelijk ging in Midden-Brabant het meisje in het blauw gekleed, de kleur van O.-L.-Vrouw en de jongen in het roos. Een familie, die een meisje wenste, beloofde dikwijls dat hun dochttertje, indien de wens vervuld was, tot het zevende jaar in het blauw zou gekleed zijn⁽⁴³⁾. Men kan duidelijk stellen dat in Midden-Brabant in 1950 de genderkleuren waren : roos voor jongen en blauw voor meisje.

De Amerikaanse kledingfabrikanten gevolgd door de speelgoedindustrie brachten in 1940 hierin verandering. Roos was voor de meisjes. Roos was lief. Blauw was voor de jongens. Blauw wees op bescherming. Van 1960 tot 1985 kregen we opnieuw een genderneutraliteit. In 1985 werd het opnieuw roos voor de meisjes en blauw voor de jongens.

Deze veranderingen kwamen vooral uit Amerika. Jo Paoletti, hoogleraar American Studies aan de Universiteit van Maryland, schreef in 2012 het boek 'Pink and Blue. Telling the Girls From the Boys in America'. Volgens haar won tussen 1900 en 1940 wat betreft de meisjeskledij in de V.S. het roos op het blauw. Toch hielden België en Polen het lang bij roos voor jongenskleren en blauw voor meisjeskleren.

De ommekeer in Midden-Brabant wat betreft de genderkleuren kwam er rond 1980, 40 jaar na de V.S.: blauw voor de jongens en roos voor de meisjes. Roos was niet alleen de kleur van de homobeweging, maar ook de Barbiepop in 1985 droeg het roos van de meisjes. Roos werd ook de strijkkleur van de vrouwenbeweging, van het feminisme.

19. De kerkgang

De kerkgang behoorde ook tot de traditie. De moeder werd als onrein beschouwd. Veertig dagen na de geboorte van een zoon, moesten de Joodse moeders gereinigd worden. Was het hun eerstgeborene, dan moest hij aan God worden opgedragen. Ook Maria deed dit met haar zoon Jezus in de bijbel. Het was dus een Joods zuiveringsritueel. Volgens de Joodse opvattingen werd een vrouw door haar moederschap verontreinigd omdat elke bloedstorting voor hen een gruwel was.

De kerkgang werd een katholiek gebruik in de 11de eeuw in Duitsland. Katholieke moeders mochten na de geboorte niet naar buiten alvorens hun kerkgang te hebben gedaan. De kerkgang was het eerste bezoek van de moeder aan de kerk na de geboorte, gewoonlijk 6 weken na de geboorte. De kraamvrouw deed haar eerste kerkgang om zich te ontdoen van haar seksuele onreinheid. Volgens het Rituele moest de priester de vrouw tegemoet gaan tot in het kerkportaal om haar persoonlijk te begeleiden tot voor het altaar⁽⁴⁴⁾.

De kraamvrouw was onrein. Ze mocht niet naar buiten alvorens de kerkgang te hebben gedaan. In Nederland deed de moeder de kerkgang de negende dag na de geboorte. Het kind werd aan Onze-Lieve-Vrouw toegewijd. In sommige parochies, ook in Vlaanderen, was er nog kerkgang tot 1967.

In Sterrebeek had de kerkgang 3 weken na de geboorte plaats. De moeder wachtte aan de biechtstoel van de pastoor. Daar werd ze opgehaald door de pastoor en naar het altaar van O.-L.-Vrouw geleid⁽⁴⁵⁾. In Sterrebeek was het duidelijk: de vrouw mocht zich niet in het dorp laten zien of op straat komen voor dat ze de kerkgang gedaan had⁽⁴⁶⁾. Ook moeders, die een dood kind baarden, moesten de kerkgang doen als zuivering.

In Zaventem ging men 14 dagen na de geboorte de kerkgang doen. De moeder droeg een hoed, later een 'snurkje'. Met de kaars in de hand stond ze aan het Onze-Lieve-Vrouw-altaar⁽⁴⁷⁾.

In Kwerps gingen moeder en vroedvrouw naar de kerk voor de kerkgang. Ze gingen binnen wanneer ongeveer de mis uit was. Men ging in de week op zijn 's zondags gekleed. De 'goeivrouw' droeg de kleine, die overlezen werd⁽⁴⁸⁾. Suikerbonen werden in de hand gegeven aan de mensen na de kerkgang en na het verschijnen in het openbaar van de 'kleine'.

De kerkgang geschiedde in de kliniek, dus het 'moederhuis', gewoonlijk de 9de of de 10de dag na de geboorte. De priester sprak de gebeden in een wit koorhemd, nadat een kloosterzuster een blanke sluier over de moeder had gehangen en het kindje een schapulier had ontvangen.

J. Van Haver schreef: "Weliswaar lag in de gebeden bij de kerkgang de klemtoon op de dankbaarheid voor het nieuwe leven, maar de ondertoon van de ceremonie was een zuiveringsritus, die in de evoluerende houding ten aanzien van de huwelijksseksualiteit als discriminerend en vernederend werd gevoeld door de vrouw". De kerkgang verdween dan ook volledig⁽⁴⁹⁾.

Noten

- (1) A.DE CUYPER. Liturgisch Handboek. Deel 4. Levenswijding door de sacramenten en sacramentaliën. Leuven, 1939, p 11-19.
- (2) Art. Doopsel - J.C.GROOT. Encyclopedie van het Christendom. Katholiek Deel, p. 329-330.
- (3) J.VAN HAVER. Voor U, beminde gelovigen. Het Rijke Roomse Leven in Vlaanderen Tielt, 1995, p. 81.
- (4) Interview Jozef Vandermosten. Sterrebeek, 1976.
- (5) A.J.BIJSTERVELD, E.NIESTEN, Y.SEGERS en I.STEEN. O.c. p. 24.
- (6) H.VANNOPPEN. Het gezin in 100 facetten of vragen en bronnen rond de geschiedenis van het gezin in Vlaanderen - Ons Heem, 2004, nr. 1, p. 58.
- (7) O.MOUTON. België, een manier van leven. Tielt 2001, p. 49.
- (8) Jaarrapport 'De Katholieke Kerk in België'. November 2018.
- (9) J.SPANHOVE. Doopselgebruiken van weleer. Aantekeningen uit de parochieregisters van Bollebeek - Ons Heem, 1995, nr. 1, p. 9-11 ontstoken.
- (10) J.SPANHOVE. O.c., p.11-12.
- (11) J.SPANHOVE. O.c., p. 7.
- (12) J.SPANHOVE. O.c. p. 7-8.
- (13) Met dank aan de Heer Michel Dusart voor de bezorgde gegevens.
- (14) A.WAUTERS. Histoire des environs de Bruxelles. Brussel, 1855. Heruitgave 1973, p. 430.
- (15) F.DENIS. Kortenberg, onze parochie. Kortenberg, 1981, p. 127-128.
- (16) Catechismus ten gebruike van al de Bisdommen van België. 1957, p. 78.
C.VANDENBROEKE. Vrijen en trouwen van de Middeleeuwen tot heden Brussel, Amsterdam, 1986, p. 125.
- (17) Art. Oliën, heilige- Romen's Liturgisch Woordenboek. Roermond, 1965-1968, kol. 1969-1971.

- (18) M.VAN ZANTEN. Religieus erfgoed uit kerken en kloosters in de Lage Landen. Rotterdam, 2008 p. 98, p. 102.
- (19) M.VAN ZANTEN.O.c., p. 235.
- (20) A.DE CUYPER. Liturgisch Handboek. Deel 4. Levenswijding door de sacramenten en sacramentaliën. Leuven, 1939, p. 12.
- (21) O.MOUTON e.a. België, een manier van leven. Tielt, 2001, p. 48.
- (22) B.AERTS. Nieuwe trend. Kinderen met twee meters (of twee peters)-Het Laatste Nieuws, 30 januari 2005.
- (23) H.SIMONS. Kultuurhistorisch onderzoek naar de mode in de doopnaamgeving (ca 1563-1714). Licentieverhandeling moderne geschiedenis K.U. Leuven, 1963.
- (24) M.JANSSENS. Doopnaamgeving en heiligenverering. Een onderzoek met betrekking tot het hertogdom Brabant tijdens de 17de en de 18de eeuw. Licentieverhandeling moderne geschiedenis KULeuven, 197 Illustraties 9.
- (25) A.VAN HAGELAND, Ernest Claes en wij. Een literair-volkskundige studie Leuven, 1959, p. 293.
- (26) J.VAN HAVER. O.c., p. 81-82.
- (27) H.VANNOPPEN. 1ste Bijdrage tot de geschiedenis van het Kind in Brabant in het Jaar van het Kind 1979, p.4
- (28) L.VAN GEEL. Art. De naamgeving - in Catalogus 'Met mij gaat alles goed en ... met moeder ook. Gebruiken rond zwangerschap, geboorte en doop in de regio. Heemkring Het Hoefyser Rijmenam, zomer 2000, p. 63-69.
- (29) Idem, p. 49.
- (30) Interview Jozef Vandermosten. Sterrebeek, 1976.
- (31) Interview Maria Balis en Jozef Vandermosten. Sterrebeek, 1976.
- (32) J.VAN HAVER. Een mensenleven. Geboorte. in Culturele Geschiedenis van Vlaanderen. Deel 1. Vlaamse Volkscultuur. Het traditionele volksleven. Deurne, 1982, p. 13.
- (33) A.J.BIJSTERVELD, E.NIESTEN, Y.SEGERS en I.STEEN. O.c., p. 19.
- (34) A.J.BIJSTERVELD, E.NIESTEN, Y.SEGERS en I.STEEN. O.c., p. 34.
- (35) Art. Babyborrel - De Gazet Volkskunde Vlaanderen, 2009, p. 7.
- (36) H.LAMBRECHTS-AUGUSTIJNS. De functie van onbekende voorwerpen. 2. De doopbeker en de dooplepel - Gouwtijdschrift Heemkunde Gouw Antwerpen, 2010, nr. 1, p. 10-12.
- (37) J.VAN HAVER. O.c., p. 13.
- (38) K.C.PEETERS. O.c., p. 366.
- (39) J.FRERE. O.c., p. 325.
- (40) Pillegift en engelenbrood - expo in het Huis van Alijn (Museum voor Volkskunde Gent), juli-augustus 2000.
- (41) R.VAN DER LINDEN. Huwelijks- en Geboortelijst. Geboorte en reclame - Oost-Vlaamse Zanten, september-oktober 1982, p. 179-183.
- (42) T.VERSCHAFFEL. Een roze kleedje en een blauw pak. Kleur als gendercode - Tijd-Schrift, december 2019, nr. 3, p. 53-65 (Thema : Kleur).
- (43) R.VAN DER LINDEN. De levenskring in Vlaanderen - in Folklore in de Lage Landen. Amsterdam, 1972, p. 327-328.
- (44) Art. Onze-Lieve-Vrouw-Lichtmis en de 'Kerkgang' - Kerkelijk Leven, 31 januari 1960.
- (45) Interview Jozef Vandermosten. Sterrebeek, 1976.
- (46) Interview Maria Balis. Sterrebeek, 1976.
- (47) Interview Marie Penninckx-Van Craenenbroeck. Zaventem, 1983.
- (48) Interview Marie Hendrickx-Stroobants. Erps-Kwerps, 1983.
- (49) J.VAN HAVER. Een mensenleven. Geboorte. in Culturele Geschiedenis van Vlaanderen. Deel 1. Vlaamse Volkscultuur. Het traditionele volksleven. Deurne, 1982, p. 13.

Illustraties

1. Vertrek voor de doop van Karel Verdeyen in Erps in 1949. V.I.n.r. Peter Charles Simon (schoonbroer van smid Maurice Verdeyen), 'de goeivrouw' Monica Moens met baby Karel Verdeyen, meter Maria Maes (schoonzuster van smid Maurice Verdeyen) en vader smid Maurice Verdeyen. De foto werd genomen voor de haag van het huis Vanden Wijngaerd-De Mat ('bij Mattes') in de Kloosterstraat (nu Dekenijstraat)
2. De doop van Greta Schroven in Sint-Rafaël te Leuven in 1956
3. De doop van Maurits Vannoppen in de kerk van Erps in 1981
4. De romaanse doopvont van Meerbeek volgens A. Everaerts rond 1880-1885
5. De romaanse doopvont van Meerbeek (Foto Michel Olyslager. - 's Gravenwezel)
6. De doopvont van Kwerps uit 1590 (Copyright KIK)

VOLKSVERHALEN

De bloeiende madonna: een verhaal uit onze archiefcollecties

Archiefstukken registreren lijkt saai: het ene stuk na het andere in de computer inlezen. Toch stoten we geregeld op interessante materie. De "Vlaamsche Kerstboeken" bijvoorbeeld.

Naast kerst- en driekoningenliederen, bevatten die uiteraard ook verhalen waarvan sommige de kerstperiode overstijgen. We kijken uit naar de maand mei, waarin verering van Maria traditioneel een bijzondere plaats heeft. In het "Vlaamsch Kerstboek" van 1938 schreef Felix Timmermans het verhaal van de bloeiende Madonna. Timmermans vertelt hoe menselijke verlangens in conflict komen met een goddelijke zending. Het is een volksverhaal in een stijl en taal geschreven zoals enkel Felix Timmermans dat kon. We brengen het hier in de oude spelling om niet te schaden aan de eigenheid van de tekst.

Honderden jaren geleden, woonde er in de Begijnenbosschen een zeer vroom kluizenaar. Hij was als een stuk natuur geworden. De eeuwige eenzaamheid, het gebed, de stilte, en de rustige aanwezigheid der dieren, als herten, konijnen, vogels en de vette das, die uit zijn hand kwamen eten, hadden aan zijn ziel die groote en schoone kalmte gegeven, dat zij zelfs glimlachte naar den dood. Tusschen zijn gebeden en meditaties in, sneed hij O.L.-Vrouw beeldjes, die hij aan de boeren gaf. Als ze hem kwamen vragen om voor hun vee en oogst den zegen van God af te smeeken. Het waren altijd dezelfde beeldjes. O.L.-Vrouw, die lenig oprijzend, met een gelukkigen glimlach haar kindje aan de menschen toonde, als een lamp, als een ster, een licht dat vrede en verlossing brengt. Hij noemde ze: O.L.-Vrouw van genade. Hij voelde de groote kracht die van haar uitging, en hij vatte het voornemen op, ter harer eere een levensgroot beeld te maken, dat hij immer onder oogen zou hebben, en zodoende zijn liefde voor haar zou aanwakkeren en verscherpen.

Hij koos niet ver van zijn hut een eeuwenouden eikenstronk waaruit hij, terwijl de stronk in den grond gevestigd bleef, vast aan zijn wortels, het beeld zou doen te voorschijn komen. Nadat hij het noodige gerief bijeengevonden had, toog hij met allen iever en devotie aan het werk. Al arbeidend bekwam hij al meer en meer zin in zijn schepping, zoo dat het werken een gebed wierd. Van den morgen tot den avond was hij er aan bezig. Maanden in spanning en geduld. De glimlach was niet van zijn mond, bij het zien opdoemen der vormen van kleederplooien, handen en gelaat. «O God,» bad hij soms tot het houten kruisje van zijn hut, «laat mij het beeld uwer Goddelijke Moeder zoo schoon maken, door uw toedoen, dat er nooit schooner vrouw op de wereld is te zien geweest, tot haren lof en hare eer».

En God verhoorde hem. Uit het hout van dien levenden boomstronk verrees stilaan een levensgroot, gratieel vrouwenfiguur, van zulke buitengewone schoonheid, met zulk engelachtig gelaat en zuiveren, hemelschen blik, dat de kluizenaar, zelf verbaasd over het werk zijner handen, op zijn knieën viel en weende van zalige ontroering. En in een eerste opwelling van dank, dacht hij van met dit beeld op een ossewagen door het land te rijden en zoo de menschen, door de schoonheid van het beeld, tot grotere liefde voor haar te doen ontvlammen. Ja, dit zou hij doen, alvast doen, als het beeld heelemaal af was en de nakende lente de wegen weer begaanbaar maakte.

Maar nu kwam de duivel, jaloersch over zooveel liefde, het kwaad strooien in den geest van den kluizenaar. De kluizenaar begon verliefd te worden op het beeld. Het was de liefde niet meer voor O.L.-Vrouw, die in de Hemelen is, en die voorgesteld wierd door dit beeld, maar voor het beeld zelf, het werk zijner handen. Hij zag er O.L.-Vrouw niet meer in, maar de schoone vrouw. En het was niet meer ter eere van de Moeder Gods dat hij de plooien van kleed en mantel zoo zuiver

Afbeelding 1. Kaft van het Vlaams Kerstboek uit 1938

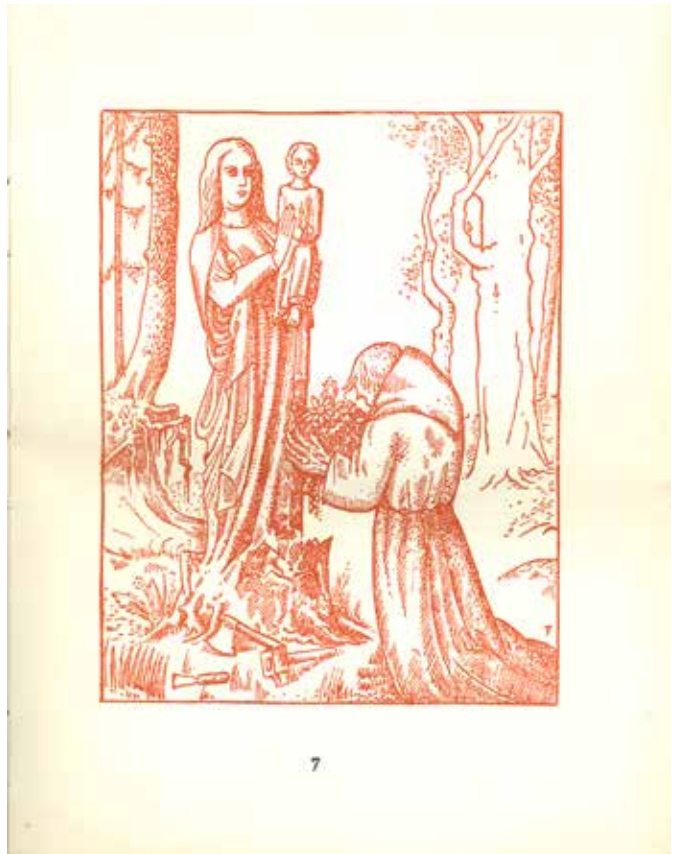
en sierlijk modeleerde, maar voor het schoone aangezicht, dat vurig droomend naar hem glimlachte. Aan het Jezuskindje besteedde hij geen verdere aandacht meer.

Dieper in zijn ziel wroette er wel een verwijt dat hij verkeerd deed, maar het kwam niet tot aan de oppervlakte van zijn geweten. Het kon zijnen groeienden hartstocht niet dempen. Ja, het was zelfs zoo weinig krachtig, dat hij alle dagen nog vol vroomheid zijne gebeden ter eere der Moeder-maagd zong. Zoo verblindde hem de booze. Hij had in den beginne niet genoeg gewaakt op den gang van zijn hart, en nu was hij het niet meer meester. Van dag tot dag met het voltooiën van het beeld, werd zijn begeerte er meer en meer aan verhangen. En het beeld werd nog schooner, naarmate het naar zijn voleinding ging. Zoo op enkele stappen afstand, navenant het licht op het beeld viel, scheen het als te leven. Hij trad dan nader en streelde de plooiën, streelde de handen, kustte de handen en kon haar uren vol bewondering oog in oog haar aan staan staren. Hij vereerde haar met bloemen. En zoo kwam stilaan de wensch in hem op, dat het beeld werkelijk mocht leven, van den boom afstappen en als een levend wezen bij hem zou verwijlen. Die wensch werd krachtiger, vervulde hem toptig vol.

En eens, tegen den avond, viel er van uit een wolkspleetje een eenzame zonnestraal op het levensgrootte beeld, en op niets anders, zoodat het gansch alleen verlicht stond in den schemer van het woud. Het licht viel zoo fijn en teeder over de gestalte dat de schaduwen niets hards of donkers meer hadden en de schoone figuur werkelijk scheen te leven. Zoo zag hij het beeld. Hij dacht niet aan een zonnestraal. Hij zag alleen zijn wensch vervuld. En heel zijn leven aan het wonder geloovend, geloofde hij ook dit wonder. Juichend liep hij naar het beeld, hij omhelsde het en kustte het hartstochtelijk. Neen het leefde niet. Het was van hout. De zonnestraal had zich treiterend teruggetrokken. Eerst stond de kluizenaar een weinig onthutst. Maar toen hernam hij zich: «Neen, neen, het heeft geleefd». Zijn oogen hadden hem niet bedrogen. Hij had het levend gezien, levend als een mensch. «Leef! Leef!» riep hij in zijn teleurstelling en opgewondenheid. «Ik zal u dienen, ik zal u volgen! Alle uwe bevelen inwilligen. O God! laat het leven!» riep hij verscheurd van wanhoop.

Daar hoorde hij stemmen en stappen. Hij liep van het beeld weg. Het waren eenige boeren en de pastoor van het naaste dorp. Zij kwamen vragen om een levensgroot O.L.-Vrouwenbeeld te maken, zooals hij er reeds zooveel in het klein gemaakt had. Want zijne beeldjes hadden overal zulke wonderen van genezing en geloof verricht, dat de menschen uit dankbaarheid voor haar een veldkapel wilden bouwen, waar haar beeld levensgroot zou kunnen vereerd worden. «Goed, ik zal een levensgroot beeld maken», zei hij onverschillig, als om de boeren maar rap kwijt te hebben. «Besten dank», zei de pastoor, «wij hebben op uwe goedheid gerekend, en wisten dat gij niet weigeren zoudt. Daarom zijn we al maar begonnen met de kapel te bouwen. Zoo een klein steenen huis is op een week af. We hebben natuurlijk tijd. Ondertusschen zetten wij er, in afwachting van het groote beeld, een uwer kleine beeldjes in. En als het gereed is, dan komen wij het in processie afhalen. Besten dank!»

En weer kwam er een eenzame zonnestraal, die het beeld als op de vorige wijze belichtte. En een der boeren riep: «Welke schoone vrouw staat ginder?». Allen zagen in de richting naar waar de boer wees. En als uit eenen mond riepen de bezoekers: «O.L.-Vrouw! Onze Lieve Vrouw leeft». De kluizenaar nog vol van den diepen schoonen indruk riep eerst: «Hebt gij het ook gezien?» en dan zijn bezit snel verdedigend: «Dat is een beeld, een beeld van mij, dat blijft van mij, ik zal er voor u een ander maken». De zonnestraal trok zich weg. Zij naderden voorzichtig het beeld en stonden verwonderd over die schoonheid. Zoo iets hadden zij nooit gezien. En zij knielden in diepe vroomheid voor het beeld der Heilige Moeder van genade. «Natuurlijk» zei de pastoor: «Wij willen u van dit beeld niet ontrieven, maar maak er voor ons ook zoo een, ook zoo groot en zoo schoon, als 't kan. Ik zal er nu en dan eens komen naar kijken, want we zijn er op geslepen, dat kunt ge verstaan». Toen ze weg waren, voelde hij zich als van vijanden en roovers verlost. Neen, dat beeld, die schoone vrouw, schepping zijner liefde, ging nooit meer weg. Want eens zou het beeld levend worden, niet voor enkele minuten, maar voor altijd, en dan zou hij die vrouw dienen en beminnen, heelemaal zooals een man een vrouw beminnen kan. Hij nam zich voor morgen vroeg reeds aan het ander beeld te beginnen.

Afbeelding 2. De kluizenaar en zijn mooie Madonna

En toen hij dan 's anderendaags bij het kriecken van den morgen opstond om aan 't werken te gaan, was het schoone beeld verdwenen. Het stond er niet meer. Toch wel, maar het was gansch met groene bladeren omsloten. Hij liep er naartoe. Zie, overal, bij de moeder en bij het kind, aan de vingertoppen, uit de oogen, de ooren, uit het voorhoofd, den mond, den neus, in elken kronkel der haren, uit elke ronding en dieping der plooiën, waren er frissche eiken bladeren uitgeschoten. Hij sidderde op zijn beenen. Zijn hart werd genepen. Heel het werk was bedorven. In de duisternis van zijn zondige wenschen verstond hij er het hooger teeken niet van. «Een gril van de natuur. De lente die in den stronk werkt dacht hij». En seffens, angstig en zorgvol begon hij, voorzichtig en vol inspanning, met het mes de bladsteeltjes te verwijderen. Dat moest zeer voorzichtig gaan om de edele zachte vormen niet te kwetsen. Het zweet dreef hem in den baard, hij vergat te bidden en te eten. Hoe moeilijk was het niet om de zoete lijn van den mond te sparen, om den zuiveren blik van die oogen te redden, en al die zachte rondingen en deiningen van gelaat en handen weer gaaf te krijgen. De nacht viel in toen hij moede de armen liet zakken, maar het beeld was gered. Doch 's anderdaags, toen hij opstond was de gestalte opnieuw in frisch eiken, groen gehuld. En nog verstond hij niet. «Het is door het sap van de lente dat langs de wortels omhoogschiet». En met zijn bijl begon hij nu het beeld van de wortels af te hakken. Bang en moeizaam uit vrees voor de kloven en de barsten. Als hij het zoo ver gebracht had ging hij weer aan 't werk om de bladeren van het beeld te verwijderen: «Nu kan het sap geen kwaad meer». Maar 's anderdaags 's morgens weer hetzelfde. Het was alsof het beeld al de kracht van den ouden eikenboom in zich verzameld had, en op zich zelf bloeide en zou blijven bloeien. Toen kwam er een groote radeloosheid over den kluizenaar. Het besef van zijn zonden steeg snel omhoog, de verblindheid viel van hem af. Hij werd gewaar, zijn ikzucht, de laagheid van zijn wenschen, zijn begeerte naar de vrouw, zijn verzinking van zijn geloof. Weenend, berouwvol, ontdeed hij weer de bladeren van het beeld, knielde in deemoed en smeekte om ontferming en vergiffenis. Terwijl hij daar zoo zat, kwam de pastoor eens kijken, hoe het zoo al met den arbeid van het nieuwe beeld stond. «Ik zal er geen nieuw beginnen», zei de kluizenaar. En in een opperste overgave aan zijn vroomheid, voegde hij erbij: «ge kunt dit beeld morgen al komen halen».

Den anderen morgen toen de eerste zonneshijn het bosch doorpijlde, zag de kluizenaar hoe op het beeld, alleen op het lange golvend haar, een sierlijke kroon van groene blaadjes bloeide. Zijn zonde voelde hij daardoor ook vergeven. En ginder kwamen de boeren, met velen in getal, de pastoor vooraan, om het beeld in processie weg te dragen. En uit echten deemoed, en om van niemand geprezen te worden, dat er uit zijn hand wonderdoende Mariabeelden kwamen, ontdeed hij rap de groene kroon van het hoofd. Hij voelde dat het goed was. Met zang en gebeden trokken de boeren fier met het beeld naar het dorp. En weer beminde hij de Moeder maagd, niet om haar beeld, dat menschenhanden maken, maar in den geest zooals zij in de Hemelen is. Weer straalde zijn ziel in de rust van het woud in de eenzaamheid en de stille aanwezigheid der dieren.

Door Felix Timmermans

ADVERTENTIE

Jan De Maertelaere bv

The best bobbins in the world!

Klantklosjes | Fuseaux à dentelles
Lace bobbins | Klöppel

**Bezoek onze
nieuwe webshop**
www.bobbins.be

Bedrijvenlaan 12 | B-9080 Lochristi | Tel. +32 (0)9 230 67 18 | jan@bobbins.be

VERSLAGEN

‘Blind Date’, een verhaal van elite-portretten uit de 16de en 17de eeuw in Antwerpen

Dr. Henri Vannoppen

1. Van theocentrisme naar antropocentrisme

In de middeleeuwen is de maatschappij gebaseerd op het theocentrisme. God of in het Grieks ‘theos’ stond in het midden van de belangstelling. Alles was op de godsdienst afgestemd, denk maar aan de middeleeuwse gotische kathedralen. Met de renaissance kregen we een nieuw maatschappijbeeld: het antropocentrisme. De mens of in het Grieks ‘antropos’ stond voortaan in het midden van de belangstelling. Het schilderen van portretten was daar een gevolg van. Het begon reeds in de 15de eeuw met de portretten van de Bourgondische vorsten zoals Filips de Goede.

2. Een kunst voor de elite in een tijd van obscurantisme

Het begon met vorstenportretten, vooral dan in een tijd dat het absolutisme een succes werd in Europa denk maar aan Karel V, Frans I en Hendrik VIII. Na de vorsten droomden ook de hoge adel en de commerciële burgerij van geschilderde portretten. Dat was niet het geval voor de grote meerderheid van de bevolking, die grote armoede kende vooral tijdens de kleine ijstijden in de 16de eeuw toen er zelfs markt gehouden werd te Antwerpen op de bevroren Schelde. Het was ook de tijd van obscurantisme, denk maar aan de heksenvervolgingen in de 16de en 17de eeuw. Recent verklaarde de gemeenteraad van Lier het vonnis nietig van de vermeende heks Cathelyne Van den Bulcke, die in Lier op 20 januari 1590 op de brandstapel terecht kwam. Ze werd ondervraagd door twee Lierse schepenen. Ze werd o.a. veroordeeld omdat ze haar 10 geboden niet kon opzeggen⁽¹⁾. Op 14 september 1595 werd te Brussel Josyne Van Vlasselaer uit Kampenhout, echtgenote van Aert van Beethoven, als heks verbrand. Zij was één van de voorouders van de bekende componist Lodewijk Van Beethoven. Ze werd op 5 augustus 1595 door meier Jan-Baptist de Spoelbergh te Kampenhout aangehouden op beschuldiging van hekserij. Josyne Van Vlasselaer werd op de pijnbank gelegd en vertelde onder afgrijselijke fysieke pijnen dat haar buurvrouw Anna Verstanden ook een heks was, want ze deed de paarden op het veld bloedwateren. Gewoonlijk stierven de paarden kort daarop. Anna Verstanden zou ook de boerinnen verhinderd hebben om boter te maken. Anna Verstanden werd door de rechtbank verbannen, maar Josyne Van Vlasselaer wachtte de brandstapel⁽²⁾. In sommige streken was de waterproef het bewijs dat men al dan niet een heks was. Wie verdrong, was geen heks, wie bleef drijven en dus holle beenderen had, wel. In Oudewater in Nederland had men een heksenwaag. Vandaar de uitdrukking ‘gewogen worden en te licht bevonden worden’. Heksen hadden holle beenderen om te kunnen vliegen. Ook in het Graafschap Vlaanderen werden heksen vervolgd. ‘Jeanne Panne’ of Jeanne de Deyster werd levend verbrand te Nieuwpoort op 16 mei 1650. Ook Nieuwpoort verklaarde recent het vonnis tegen ‘Jeanne Panne’ nietig. De Heksenfeesten in Nieuwpoort herinneren aan de heksenvervolging. De heksenvervolging was vooral gericht tegen vrouwen, dus seksisme. Eén zaak was duidelijk de elite van de samenleving werd nooit van hekserij beschuldigd.

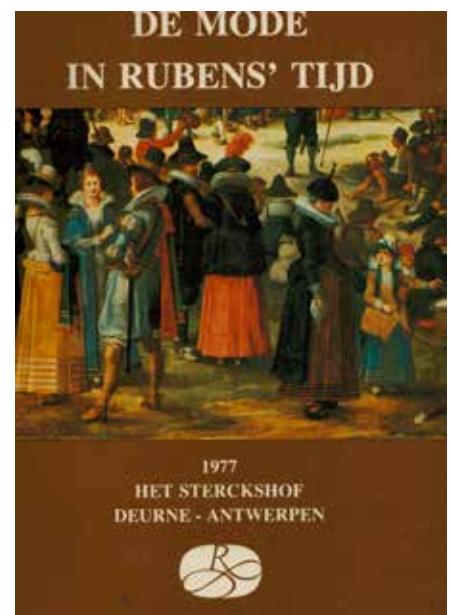
3. ‘Blind Date. Portretten met blikken en blozen’ in Antwerpen

In Antwerpen liep in 2020 en 2021 de expo ‘Blind Date. Portretten met blikken en blozen’ van The Phoebus Foundation met 16de en 17de eeuwse portretten in vier Antwerpse sites: de Keizerskapel, Het Museum Snijders en Rockoxhuis, de Sint-Carolus Borromeuskerk en het Museum Vleeshuis⁽³⁾. Hier kwam het gewone volk, de streekdrachten, niet aan bod, wel de mode van de elite.

4. De laatmiddeleeuwse portretten in de Keizerskapel

De Keizerskapel in de Keizerstraat werd in 1512 gebouwd als ambachtskapel van de droogscheerders met de H.-Anna als patrones. Droogscheren was een proces dat plaatsvond bij de lakenbereiding. Hierbij werden, na het vollen, de uitstekende pluïjes met een grote schaar afgeknipt, waardoor het weefsel een glad oppervlak verkreeg. Eerst werd daartoe het weefsel gekaard ofwel opgeruwd met de stekels van een kaardenbol. De beste kwaliteit laken was aan beide zijden aldus bewerkt. Dit werd scharlaken genoemd.

In de Keizerskapel werden de laatmiddeleeuwse portretten en de drieluiken tentoongesteld. De schenkersportretten werden aangebracht op de

binnenkant van het drieluik. Achter de schenkers plaatste men hun patroonheiligen. Zo schilderde de Meester van de Magdalenagilde Charles de Clercq, schatbewaarder van Karel V, met zijn patroonheilige Karel de Grote, en met zijn echtgenote Anne Hannock⁽⁴⁾. Karel de Grote was de keizer, die als heilige vereerd werd. Men mag niet vergeten dat de meeste heiligen voor 1500 tot de adel behoorde. Het gewone volk kon in deze standenmaatschappij niet heilig worden.

Soms werden de schenkers als personen afgebeeld in het religieus tafereel zelf. De schenkers meenden dat hun portret een ticket naar de hemel was. Gewoonlijk werd ook het wapenschild van de schenker op het schilderij aangebracht. Engelen hielden het wapenschild vast. Belangrijk, want de engelen konden de schenker ook helpen, want zij waren de echte boodschappers van god en dus ook een ticket naar de hemel. De edellieden hadden het recht om een degen te dragen en die werd dan ook op hun portret afgebeeld.

Naast de edellieden liet ook de commerciële burgerij haar portret maken. Kunstschilder Frans Floris schilderde aldus vishandelaar Jacob Stockel met zijn gezin, de vader met de zonen langs de linkerzijde en de moeder met de dochters langs de rechterzijde⁽⁵⁾.

5. Het Museum Snijders en Rockoxhuis

Nicolas Rockox (1560-1640) was burgemeester van Antwerpen Frans Snijders (1579-1657) was kunstschilder. Ze waren buren. Hun 2 patriciërswohnungen lagen in de Keizerstraat. Rond 1550 was de baret of platte pet in de mode bij de notabelen. Een onbekende meester schilderde toen een man met een dergelijke baret en met een bonten stola over zijn mantel. Bont was duur en paste bij de burgerij van de stad. We zien hier nog even de voorstelling van een man zoals deze voorkwam op de schilderijen van Pieter Bruegel.

Kunstschilder Cornelis De Vos (1584-1651) maakte het portret van zijn echtgenote Suzanna Cock rond 1621-1624. Ze droeg het vliegerkostuum: een brede rok, een lijfje en een wijde mantel of vlieger. Het lijfje en de mouwen waren geborduurd met gouddraad. De mouwen waren omzoomd met een brede strook kant. Ze droeg de molensteenkraag⁽⁶⁾. Dus kledij die typisch was voor de elite in de 17de eeuw.

6. De molensteenkraag voor de Aartshertogen een hyper de luxe

In het Museum Snijders en Rockoxhuis vonden we twee schitterende portretten geschilderd door Pieter Pauwel Rubens in 1615. Opvallend waren daarbij de molensteenkragen, die gesteven werden met kilogrammen stijf sel, die gemaakt werden van graan. Het ging om statieportretten van de Aartshertogen Albrecht en Isabella. Aartshertog Albrecht werd afgebeeld met de ketting van de Orde van het Gulden Vlies. Aartshertogin Isabella, dochter van Koning Filips II van Spanje, droeg een broche met de afbeelding van Maria Virgo Immuculata (De onbevleete maagd of de Onbevleete Ontvangenis)⁽⁷⁾.

Afbeelding 1.

Afbeelding 2.

De grote plooiakraag of molensteenakraag was typisch voor de Spaanse mode. Hij was gesteund op de portefraes, van het Frans 'porte-fraise' een metalen band die over de lijfjeshalsboord even uitsloeg, of een netwerk van ijzerdraad, dat onder de kraag werd dichtgeklapt. De oorsprong van de plooiakraag zat in de gerolde afwerking van het hemd aan de kraag. Door het gebruik van zoveel linnen en kant was de verzorging zo belangrijk dat het in dienst hebben van een goede wasvrouw en stijfster zeer belangrijk in een adellijke en een burgerijfamilie⁽⁸⁾.

Stijfsel voor molensteenkragen werd gemaakt op basis van bloem. In periodes van hongersnood was de tegenstelling tussen de molensteenakraag dragende heer van stand en de uitgehongerde proletariër in de stad dan ook groot. Bloem of meel werd ook gebruikt voor het poederen van de pruiken in de 18de eeuw o.a. voor deze van Koningin Marie-Antoinette in Frankrijk. Deze verspilling van materiaal, waarvan brood kon gemaakt worden, werd niet geapprecieerd door de Franse bevolking, die honger leed bij de Franse Revolutie in 1789.

7. De platte kanten kraag van David II Teniers

David Teniers II (+1690) was de deken van de Sint-Lucasgilde te Antwerpen. Hij schilderde zichzelf in 1645. Hij droeg een kostbare zwarte mantel en een modieuze kanten kraag⁽⁹⁾. David Teniers had zijn kasteeltje in Perk, het kasteel 'De Drie Torens'. Hij kocht dit in 1663 van Helena Fourment, de tweede vrouw van Pieter Pauwel Rubens⁽¹⁰⁾. David Teniers II liet zich ook afbeelden als een 'grand seigneur', die adellijke ambities had.

Afbeelding 3.

Die fraaie platte kanten kraag vonden we op het 'Portret van een Oude Man', geschilderd door Michael Sweerts (+1661). Hij droeg fraai linnen met daarboven een cape met ruime openingen aan de armen⁽¹¹⁾. De platte kraag paste bij de opkomende Franse mode. Men sprak ook van een Van Dyckkraag naar de bekende schilder Antoon Van Dyck.

Kant was het luxeproduct bij uitstek. Naaldkant ontstond uit gesneden werk in Italië, vandaar de louter geometrische patronen bij de aanvang. Kloskant zou voor het eerst in Vlaanderen gemaakt zijn en ontstaan zijn uit de afwerking van het linnen door de uiteinden van de weefdraden in groepjes bijeen te vlechten, waarbij men uiteindelijk de vlechttechniek van de passementwerkers-met klossen-overnam⁽¹²⁾. Brussel was in de 17de eeuw bekend om zijn kantnijverheid. In 1550 sprak men van 'spellewerck'. Mouwen en halsboorden van hemden werden met kant afgeboord. De kantwerksters waren geen lid van een ambacht en dus ook redelijk uitgebuit. In 1650 werden in Brussel kinderen van 8 à 9 jaar bij een kantwerkster geplaatst om de stiel te leren. Het buitenland was jaloers op de weelde-industrie van de Zuidelijke Nederlanden. Frankrijk en Engeland voerden een zware invoerbelasting op Brusselse kant in, waardoor er een smokkel in Brusselse kant ontstond. Colbert in Frankrijk begon de Brusselse kant te beconcurreren door de oprichting van de 'Manufactures royales de point de France'. Hij probeerde ook kantwerksters uit de Zuidelijke Nederlanden naar Frankrijk te halen voor zijn manufactures. In 1662 verbood ook het Londens parlement om Brusselse kant in Engeland in te voeren. Op 20 december 1698 kwam er ook in de Zuidelijke Nederlanden een wetgeving op kant als weelde-industrie. Om de kantnijverheid in de Zuidelijke Nederlanden te beschermen, kwam er een verbod op vestiging van kantwerksters in Frankrijk. De kantwerkster-emigrant uit de Zuidelijke Nederlanden, die vanuit Frankrijk naar de Spaanse Nederlanden terugkeerde, wachtte de schandpaal en de geseling. In de 18de eeuw telde Brussel nog 10.000 kantwerksters⁽¹³⁾.

8. Kinderportretten in de Sint-Carolus Borromeuskerk

De Sint-Carolus Borromeuskerk, een Jezuïetenkerk, is de barokke Rubenskerk, gebouwd tussen 1615 en 1621. Hier vonden we heel wat kinderportretten, dikwijls votiefportretten, dus ex-voto's die aan een kerk geschonken werden als dank voor de genezing van een kind. We zien rammelaars, versierd met koraal of wolfstand, felrode manteltjes, kanten zakdoekjes en struisvogelwaaiers, allemaal luxeproducten. Het kinderportret van Maria Parmentier uit 1774, een ex-voto uit de O.-L.-Vrouwkerk van Dendermonde, gaf het kind een blauwe valhoed⁽¹⁴⁾.

9. Stillevens als portretten in het Museum Vleeshuis

Het Vleeshuis in de Vleeshouwersstraat dateert van 1503. Daar vonden we de stillevens van Frans Snijders (+1657). Frans Snijders en Cornelis De Vos schilderden ca 1620-1630 'De visverkoper in zijn kraam'⁽¹⁵⁾. De vissersjongen was één van de enige personen, die niet tot de Antwerpse elite behoorde.

Afbeelding 4.

Afbeelding 5.

Typisch voor de volkskledij in de 16de en 17de eeuw was de huik. We zagen ze bij Pieter Bruegel. Het was een lange zwarte of blauwe mantel, vertrekkend op het hoofd, waar de stof onder een klep of tong is bijeen getrokken. Men vindt geen portretten van adellijke dames, die een huik droegen. Dat was echt volkskledij. Soms droeg men bij de huik ook een huikhoed⁽¹⁶⁾.

Op het schilderij 'De Spreekwoorden' van Pieter Bruegel vinden we twee spreekwoorden met huik nl. 'de huik naar de wind hangen', wat van partij veranderen naar gelang van de omstandigheden betekent en 'zij hangt hem de blauwe huik om', wat betekent dat ze hem bedriegt. Op het schilderij 'Kinderspelen' van Pieter Bruegel vinden we het kinderspel 'Doopt spelen'. Het laatste meisje droeg daar de blauwe huik.

10. Nog een wandeling door het barokke Antwerpen

De Sint-Pauluskerk is bekend om de schilderijen van Rubens, Van Dyck en Jordaens. De Sint-Jacobskerk werd gebouwd in 1656. Daar ligt het graf van Rubens. De Bourgondische kapel dateert van 1490.

Besluit

De Zuidelijke Nederlanden waren in de 17de eeuw bekend om hun weelde-industrie vooral dan de fabricage van kant, die gebruikt werd door de elite voor haar molensteenkragen en later voor de platte kanten kragen, die onder Franse invloed verschenen. Het gewone volk droeg een heel andere kledij, waar de huik het symbool van was. De 16de en de 17de eeuw waren schitterende eeuwen met grote sociale tegenstellingen, veel vernieuwingen maar ook een groot obscurantisme.

Noten

- (1) K.BOHEZ. 400 jaar na vuurdood eindelijk excuses. Lierse 'heks' is lang niet de enige die onterecht op brandstapel werd gezet - Het Nieuwsblad, 20 januari 2021.
- (2) H.VANNOPPEN. Bijgeloof of superstitie in Kampenhout of een verhaal van geesten, heksen, tovenaars en duivels-in Jaarboek Campenhout 2020. Kampenhout, 2020, p.106.

- (3) H.THIJS, K.VAN BRAGT, C.VAN CAUTEREN en H.VAN DE VELDE. Catalogus bij het tentoonstellingsproject 'Blind Date. Portretten met blikken en blozen'. Antwerpen, 2020. Verder door verwijzen we hiernaar gewoon met Catalogus en de pagina.
- (4) Catalogus, p. 30
- (5) Catalogus, p. 22.
- (6) Catalogus, p. 40.
- (7) Catalogus, p. 46-47.
- (8) J.WALGRAVE. De mode in Rubens' tijd. Deurne, 1977, p. 24-25, p. 42-43.
- (9) Catalogus p. 75.
- (10) J.LAUWERS. De gemeente Steenokkerzeel -in Kuierend door Midden-Brabant. De witloof- en druivenstreek. Winksele, 1987, p. 86.
- (11) Catalogus, p. 95.
- (12) J.WALGRAVE, p. 25.
- (13) Waar is de tijd? Brussel.Nr. 14. 1000 jaar Brusselaars en hun textiel. Waanders- Zwolle, 1998-2000, p. 333-342.
- (14) Catalogus, p. 127.
- (15) Catalogus, p. 137.
- (16) J.WALGRAVE, p. 37.

Afbeeldingen

1. Aartshertog Albrecht met molensteenkraag en molensteenmanchetten door Gysbrecht van Veen
2. Adellijke dame met molensteenkraag
3. Geen molensteenkraag voor de rustende dagloner op het schilderij 'De Oogst' van Pieter Bruegel. Deze landbouwer zorgt voor de bloem om de molensteenkragen te stijven
4. Anne de Croy, Hertogin van Aarschot rond 1610-20 met molensteenkraag
5. Detail uit 'De kinderspelen' van Pieter Bruegel. Midden onderaan 'Doop spelen'. Het laatste kind droeg een blauwe huik

AANKONDIGINGEN

Catwalk, Kempische kleding tussen 1850 en 1950

Expo streekdrachten in Hoogstraten:

- Hoe ging men 100 jaar geleden gekleed in de Kempen?
- Vooral dan in de Noorderkempen?
- Droeg iedereen dezelfde kleding?
- Was men bezig met de heersende modetrends?
- Wie droeg traditionele kleding en hoe zag die er dan uit?

Het antwoord op al deze vragen kan u van 31 juli tot en met 19 december 2021 komen ontdekken in onze nieuwe tentoonstelling Catwalk - Kempische kleding tussen 1850 en 1950.

*In het Stedelijk Museum Hoogstraten,
Begijnhof, 9, 2320 Hoogstraten
Tel 03/ 340 19 80,
www.hoogstraten.be/museum*

De tentoonstelling is voornamelijk gericht op de soort kleding die in Hoogstraten en de deeldorpen (Wortel, Minderhout, Meer, Meerle, Meersel-Dreef) werd gedragen.

De Kegelaar 75

Forsan et haec olim meminisse iuvabit

Misschien zal het ooit aangenaam zijn deze dingen te herinneren.

De Geschiedenis van KVHV - volkskunstgroep De Kegelaar

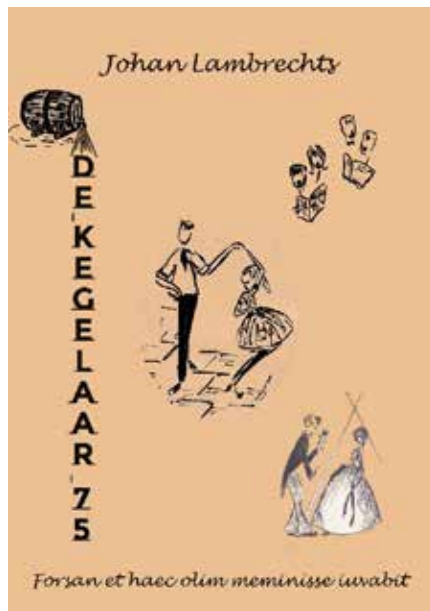
In oktober van het stille jaar 2020 zouden de oud-leden van de Kegelaar samenkomen om de 75ste verjaardag van de groep te vieren. Maar helaas... corona stak hier stokken in de wielen.

Als vervanging schreef Johan Lambrechts 'de Geschiedenis van de Kegelaar'.

De Kegelaar was geen dansgroep zoals een andere. In 1945 probeerden kinderen van slachtoffers van de repressie mekaar in Leuven te vinden in een gemeenschappelijke onschuldige hobby: volksdans.

Dansen was na de bevrijding immers een van de weinige dingen, die Vlaamsgezinden nog mochten doen zonder argwaan te wekken bij de staatsveiligheid.

Er werd een nieuwe groep opgericht. Eén zonder naam. Ze bestond eigenlijk niet, maar ze wandelde en danste wel, getuigde Frans Baert.

Er bestonden geen statuten, niemand moest lidgeld betalen. Ze bestond inderdaad zelfs niet, want: verboden door de academische overheid. Gemengde ontspanning was aan de Leuvense Universiteit alleen maar toegelaten in het bijzijn van een priester of een professor. Was dit de echte reden? Studenten van toen dachten eerder aan een politiek gedachtengoed.

De Kegelaar was een buitenbeentje in de volksdansgroepen. Men kon alleen maar lid zijn en blijven gedurende de studentenperiode. Om de vier, vijf jaar veranderde de ledenlijst volledig. Tot wanhoop van de dansleider verlieten elk jaar de beste dansers de groep en kwamen er nieuwelingen bij die dikwijls vanaf nul moesten beginnen. Was dit een nadeel? Integendeel! Elk jaar vernieuwde zij zich aan de bron met nieuwe schachten en schachtinnekies. Toch werd de spirit van de Kegelaar dansend en zingend van generatie naar generatie doorgegeven.

Heel wat Vlaamse topfiguren waren in hun studententijd lid van De Kegelaar. Onze eerste vrouwelijke minister van cultuur, Rika Debacker, bijvoorbeeld. Ook Hugo Schiltz! 't Pallieterke twijfelde hieraan want de boezeroen aantrekken, en vrolijke danspasjes maken op de toon van een volksliedje is niet bepaald de stijl van Schiltz graptten ze in 1979. In het boek ontmoet je ook onverwachte namen van toppolitici, medici, academici ...

De Kegelaar was een sociaal bewogen Vlaamse volkskunstgroep. Walenwerking, Oostprijsterhulp, Hongarije 1956 ... Maar ook politiek konden Kegelaars fel actie voeren. Gelegenheden waren er genoeg: de koningskwesie, de schoolstrijd, amnestie, Leuven Vlaams ... Maar partijpolitiek was uit de boze.

De Kegelaar was een volkskunstvereniging waar cultuur en sociale idealen zeer sterk met elkaar verweven waren. Vandaag helaas een zeldzaamheid. Er zijn weliswaar vele culturele studentenverenigingen in Leuven, maar zij blijven allen bewust politiek neutraal. Evenzo zijn er vele sociaal-politieke verenigingen, maar cultureel uitdrukking geven aan hun overtuiging is voor hen dikwijls slechts van secundair of zelfs geen belang.

Er waren dus geen statuten, maar de eerste Kegelaars legden een zeer sterke basis waarvan niet afgeweken werd: De waarde van de eigen cultuur, de grote rol van de muziek in het geestelijk leven van een volk en de zorg voor de medemens. Hierbij hoorde de bezorgdheid voor heel ons geestelijk patrimonium door het in ere herstellen van de oude dansen en liederen en van de heidense en christelijke feestkalender met de kerst- en joelfeesten, drieloningenvieringen, meitradities ...

Het werd een lijvig anekdotisch boek, die 'Geschiedenis van de Kegelaar'. Het is dan ook een unieke geschiedenis van een unieke groep.

Johan Lambrechts

Prijs: 26 €

exclusief verzending (5 €)

Geef je bestelling door aan Johan (zie onder) en betaal op rekening BE32 7340 2409 4102 van Jan Convents (penningmeester De Kegelaar) met vermelding van naam, aantal exemplaren, en 'afhalen' of 'verzenden' en adres.

Voorinschrijving loopt tot 30 april 2021. Afhaling bij Johan of verzending vanaf mei.

Johan Lambrechts: Stationsstraat 191 in 3110 Rotselaar

lambrechts.johan@skynet.be

Tel.: 016 44 82 41

INHOUD

In deze Volkskunst

KALENDER	2	COMMUNICATIE	22
IVV Activiteiten	2	IVV Webstek & Webwinkel	22
IVV Cursussen	2		
IVV Kalender	2	ARCHIVEREN	23
		Archieven in Bewaring - AiB	23
CONTACT	2	Wat met jouw archief?	23
EDITORIAAL	3	INTERVIEW	24
Hoelang nog?	3	Eens iets anders	24
PUBLICATIES	5	VOLKSGBEUIKEN	28
Carrousel	5	De doop en de doopgebruiken in Midden-Brabant	28
REDACTIONEEL	6	VOLKSVERHALEN	37
Abonnement Volkskunst Jaargang 45	6	De bloeiende madonna: een verhaal uit onze archiefcollecties	37
bPost tarief voor verenigingen	6	ADVERTENTIE	40
SPROKKELINGEN	7	VERSLAGEN	41
In Memoriam Philippe Callens	7	'Blind Date', een verhaal van elite-portretten uit de 16de en 17de eeuw in Antwerpen	41
In Memoriam Tilly Marievoet	7	AANKONDIGINGEN	45
ADVERTENTIE	8	Catwalk, Kempische kleding tussen 1850 en 1950	45
VOLKSDANS	9	De Kegelaar 75	46
Eierdansen	9	INHOUD	47
Eierdansen genaamd EI-SPRONG	11	COLOFON	48
Dansweetjes - Schreefdans	15	ERELEDEN	48
Dansweetjes - Danspakket	16		
STREEKDRACHTEN	16		
Kledij in de hoofdstad Brussel en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ... of een verhaal van 1000 jaar mode en streekdracht met laken, kant en katoen	16		

Eindredactie

Stefaan Haesen

Redactie

Stefaan Haesen,
Gert Laekeman,
Johan Lambrechts,
Frans Monden,
Machteld Van den Bossche
Adinda Vandenbulcke
en Henri Vannoppen.

Vormgeving

Stefaan Haesen

Druk

123printing.be

Verschijningsdata

Volkskunst verschijnt op
15 maart,
15 juni,
15 september
en 15 december

Inlevertermijn bijdragen

Artikels kunnen
aangeleverd worden op
redactie-volkskunst@
instituutvlaamsevolkskunst.be
tot 6 weken voor verschijning

Auteursrechten

Iedere auteur is inhoudelijk
verantwoordelijk voor zijn of
haar bijdrage.

Overname van artikels
is toegestaan mits
bronvermelding.

Abonnement

Abonnees ontvangen elk kwartaal naar keuze een of twee gedrukte exemplaren en Volkskunst in digitaal formaat (mits opgave van een e-postadres aan secretariaat).

Je krijgt tevens een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website. Daarmee kan je aan het digitale archief van IVV: alle digitaal beschikbare publicaties, losse dansen, vendelreeksen, kledijbeschrijvingen en *Volkskunst*.

Het abonnementsgeld voor 2020 bedraagt 25 euro.

Buitenlandse abonnees betalen 35 euro.

Abonnementsgeld over te schrijven op bankrekening

IBAN nr. BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB van

IVV vzw, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met vermelding van 'Abonnement Volkskunst' en naam en adres van de abonnee indien verschillend van de betaler.

Volkskunst e-Nieuwsbrief

Inschrijven kan op de webstek (onderaan in de rechtse kolom) of door het sturen van een e-mail naar
e-nieuwsbrief@instituutvlaamsevolkskunst.be.

ERELEDEN

Ere-voorzitter

Frans 'Sus' Geens (†2013)

Ereleden

Adriaan Claeys (†2002)

Marc De Maertelaere (†2018)

Dree Pauwels (†2016)

Andrea Sterck

Gilberte Van Espen

Renaat Van Overbeke (†2017)

Etienne Vankeirsbilck

VU: Stefaan Haesen, Jubellaan 123, 2800 Mechelen